

Aira Marjamaa

Teija Tsutsunen

**KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ -
AMMATILLISEN OHJAUKSEN MERKITYS NUOREN
ITSENÄISTYMISESSÄ**

**KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ-
AMMATILLISEN OHJAUKSEN MERKITYS NUOREN
ITSENÄISTYMISESSÄ**

Aira Marjamaa
o1maai01@students.oamk.fi
Teija Tsutsunen
o2tste00@students.oamk.fi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä(t): Aira Marjamaa & Teija Tsutsunen

Opinnäytetyön nimi: Kohti itsenäistä elämää – ammatillisen ohjauksen merkitys nuoren itsenäistymisessä

Työn ohjaaja(t): Markku Koivisto & Pirjo Ylikauma

Työn valmistumiskuukausi ja -vuosi: huhtikuu 2016 Sivumäärä 46 - 4 liitesivua

Nuoren tuottamaa tietoa ei pidä pitää tärkeänä vain nuoren oikeuksien toteutumisen kannalta, vaan myös siksi, että nuoren tuottama tieto on aidosti merkityksellistä. Ainoastaan nuori itse voi kuvata todellisuuttaan sellaisena, kuin se hänelle näyttää. Aktiivisen roolinsa kautta nuoresta tulee osallinen ja aito toimija omassa asiassaan, ei vain passiivinen suojelun kohde (Hessle 1997, 258). Lapsen kokemus saamastaan ohjauksesta sijaishuollossa on vähän tunnettu alue. Tutkimus on tehty Kainuussa toimivalle lastensuojelun sijaishuolto tarjoavalle yritykselle, jossa toimii erillinen itsenäistymisyksikkö. Koska kokemus on aina yksilöllinen, nuoren kertomat kokemukset tuovat esiin nuoren äänen ja tarjoavat itsenäistymisyksikölle tukea ohjaustyön kehittämiseen.

Tutkimuksen tarkoitus on kertoa nuorten kokemuksia saamastaan ohjauksesta itsenäistymisyksikössä. Tavoitteena on myös ammatillinen kasvu ja oppimistavoitteet. Tutkimustehtävä on: Millaisia kokemuksia nuorilla on ammatillisen ohjauksen merkityksestä itsenäistymisessä? Tutkimus on laadullinen haastattelututkimus. Tietoperusta koostuu tutkimuskirjallisuudesta sekä sosiaalialan, erityisesti lastensuojeluun liittyvästä kirjallisuudesta sekä tutkimuksesta. Aineisto on koottu yksilöteemahaastattelulla.

Tuloksissa vahvistui kuvaus ohjauksuhteen merkityksestä nuoren arkeen sekä sijaishuollossa että jälkihuollossa. Onnistuneen ohjauksuhteen perustana on luottamus. Nuorista välittäminen sellaisenaan kuin he ovat, antaa nuorille itselleen positiivisen kokemuksen ja mahdollisuuden rakentaa myönteistä mielikuvaa heistä itsestään. Työntekijän ohjauksellinen tuki nuoren koulunkäyntiin ja opiskeluun on nuorten mielestä auttanut heitä opintojen edetessä. Nuorten yksilöllinen vapaa-ajan harrastusten huomiointi sekä motivointi mielekkääseen tekemiseen arjessa ohjaajan kanssa saa myönteistä palautetta nuorilta. Nuorten antama palaute on työyhteisölle merkittävää työkäytäntöjen tarkistamisen ja kehittämisen osalta. Tulosten pohjalta voidaan todeta, että tärkeää on itsenäistymissuunnitelman läpinäkyvyys ja suunnitelman tekemiseen yhdessä nuoren kanssa tulisi käyttää enemmän aikaa.

Asiasanat:

Ohjaus, luottamus, sijaishuolto

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Author(s): Aira Marjamaa & Teija Tsutsunen

Title of thesis: Towards independent lives – the importance of vocational counselling for young people gaining independence

Supervisor(s) of the thesis: Markku Koivisto & Pirjo Ylikauma

Month and year of thesis: April 2016 Number of pages 46 - 4 Pages in attachments

Information produced by young people should not be considered important only for the realisation of young people's rights but also for its genuine intrinsic value. Only young people themselves can describe how their world manifests itself to them. Through their active roles, young people become active participants with true agency instead of passive recipients of protection (Hessle 1997, 258). An area we know only a little about is children's experiences of counselling during foster care. This study was conducted for a firm in Kainuu, Finland, that offers child protection services and foster care; the firm has a special unit for young people preparing for independence. Because experiences are always unique, the narratives of young people give a voice to young people and provide support for the special unit when it enhances its counselling activities.

The purpose of this study is to present the narratives of experiences of counselling received by young people at the foster care unit. With this study, the authors wish to acquire professional growth and attain their learning objectives. The research question is, *what experiences do young people have of the importance of counselling for their independence?* This study was carried out in the form of qualitative interviews. The knowledge base consists of research literature, literature on social services, particularly child protection, and this research itself. The material was collected using individual theme interviews.

The results highlight the importance of counselling relationships for the daily lives of young people both during foster care and after-care. The basis for a successful counselling relationship is trust. Caring for young people just as they are provides young people with positive experiences and helps them build positive self-images. These young people feel that the counselling by the foster care unit employees in matters relating to school and studies helped them during their studies. The young people noted positively that their free-time activities were paid attention to and that counsellors motivated them with meaningful daily activities. This feedback from young people is important for the work community so that work practices may be checked and improved. The results show that it is important for plans leading to young people's independence to be transparent and that the preparation of the plans with young people themselves participating should be allocated more time.

Key words: Counselling, trust, foster care

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 LASTENSUOJELUN TURVAAMA LAPSUUS.....	8
3 AMMATILLINEN OHJAUS NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKENA.....	10
3.1 Nuoruus elämänvaiheena ja sen tuomat haasteet.....	12
3.2 Nuoren arjen taidot.....	15
3.3 Nuori oman talouden ja asumisen ylläpitäjänä.....	16
3.4 Nuoren sosiaaliset taidot.....	17
3.5 Nuoren tulevaisuuden suunnittelu.....	19
3.6 Nuoren itseluottamuksen rakentuminen.....	20
4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN, TOTEUTUS.....	22
4.1 Tutkimuksen tarkoitus, tehtävät ja tavoitteet.....	22
4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.....	23
4.3 Tutkimusmenetelmä.....	24
4.4 Aineiston kohderyhmä ja keruu.....	26
4.5 Aineiston analyysi.....	27
4.6 Tutkimuksen luotettavuus.....	28
4.7 Tutkimuksen eettisyys.....	30
4.8 Tutkimuksen aikataulu, kustannukset, raportointi ja julkistaminen.....	31
5 NUORTEN KOKEMUKSIA OHJAUKSESTA.....	32
5.1 Nuoren kokemuksia arjen taitojen ohjauksesta.....	33
5.2 Nuoren kokemuksia oman talouden ja arjen ylläpidon ohjauksesta.....	33
5.3 Nuoren kokemuksia sosiaalisten taitojen kartuttamisen ohjauksesta.....	34
5.4 Nuorten kokemuksia tulevaisuuden suunnitteluun saamastaan ohjauksesta.....	35
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	37
7 POHDINTA.....	40

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Lastensuojelun ydin on vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen. Ääritapauksissa tämä tarkoittaa lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Sijoitettu nuori saattaa tarvita pitkäaikaisen mahdollisuuden kiinnittyä vanhempaa korvaavaan aikuiseen. Sensitiivinen ja ohjaava aikuisuus voi auttaa nuorta löytämään toivoa, turvaa sekä reflektiivistä, tiedostavaa suhdetta omaan minuuteensa ja kehitykseensä (Pölkki 2008, 167, 170).

Lastensuojelun kehittämisohjelman loppuraportissa (Känkänen & Laaksonen, 2006, 32) todetaan, että lastensuojeluasiakkuus voidaan nähdä asiakkuuden kaarena, jossa on erilaisia siirtymävaiheita. Lastensuojeluasiakkuuden siirtymävaiheita tarkasteltaessa tulee korostaa sijoituskaari- ajattelun merkitystä: sijoitusvaiheeseen tulisi aina liittyä jo ennakkoojatus sijoituksen kestosta ja päättymisestä. Sijoituskaari tulisi alustavasti hahmotella jo sijoituksen alkuvaiheessa. Näin korostuu ajatus siitä, että sijoitus on suunnitelmallinen ja että sijoitus myös päättyy ajallaan. Lastensuojelussa tämä suunnitelmallisuus kulminoituu huoltosuunnitelmiin sekä erilaisiin hoito ja kasvatussuunnitelmiin. Suunnitelmallisuus tarkoittaa sitä, että työntekijän näkökulma omasta työvastuualueesta ja lastensuojeluprosessin jatkumosta laajentuu. Sijoituksen päätyttyä useimmat nuoret tarvitsevat tueksi tuttua ja luotettavaa aikuista, jolta on mahdollista pyytää apua.

Tukemalla ja vahvistamalla toivoa ja tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla lapsen/nuoren ja hänen lähiverkostonsa mahdollisuuksia ottaa omat voimavaransa kokonaisvaltaisesti käyttöön (Känkänen & Laaksonen, 2006,46).

Valtakunnallisesti on käynnissä palvelujärjestelmien uusimiseen liittyviä hankkeita ja alueellista kehittämistyötä eri palvelusektoreilla.

Eri hankkeiden avulla, kuten valtakunnallisen Kaste II - Pohjois-Suomen osahankkeena Kainuussa toteutetaan mm. Lasten Kaste – hanketta 1.3.2014 -30.9.2016. Pohjois-Suomen Lasten Kaste -hankkeen Kainuun toiminnallisen osakokonaisuuden yhtenä tavoitteena on kehittää yhteneväinen lastensuojelutarpeen selvittämisen käytäntö Kainuun Sote - kuntayhtymän kuntiin (Kajaanin kaupunki 2014, viitattu 31.10.2014).

Virtaa vielä – Virta II -hanke on Pohjois-Suomen Kaste – alueella toimiva nuorten syrjäytymistä ehkäisevien palvelujen kehittämishanke. Virtaa vielä – hankkeessa kehitetään yhteiskuntaosallisuudesta syrjään jääneiden 18-29 –vuotiaiden aikuistuvien nuorten aikuissosiaalityön palveluita. Kehittämisessä pyritään luomaan aikuistuvien nuorten yhteiskunnallisuutta ja osallisuutta tukevia ja vaikuttavia sosiaalisen kuntoutuksen käytänteitä ja palveluita (Kajaanin kaupunki 2014, viitattu 31.10.2014).

Tutkimuksemme kohteena Kainuussa toimiva yritys tarjoaa lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon palveluja sekä kehitysvammahuollon palveluasumista. Yrityksen palvelukonseptiin kuuluvat lisäksi ammatillinen tukihenkilötoiminta, tukiviikonloput ja tukivuorokaudet, tuettuja tapaamisia sekä valvottuja tapaamisia. Lastensuojelun yksiköitä on kaksi. Tuloyksikön tarkoituksena on tarjota turvapaikka ja rauhallinen koti lyhyeksi tai pidemmäksi aikaa sijoitetulle lapselle.

Itsenäistymisyksikkö toimii kotina itsenäistyville, tukea ja ohjausta tarvitseville nuorille. Se on myös usein jatkona tuloyksikön lapsille, joiden kuntoutuminen on jo hyvässä vaiheessa. Itsenäistymisyksikköön voi tulla myös suoraan lapsi, jolla on iältään ja terveydeltään edellytykset toimia itsenäistymisyksikössä (Kainuun Hoivataito Oy, viitattu 4.5.2014).

Tutkimuksemme kohdistuu nuoriin, joiden sijoitus on jo päättynyt. Teemme teemahaastattelututkimusta ammatillisen ohjauksen merkityksestä itsenäistymisyksikössä. Rajasimme teemahaastattelun aiheet nuoren arjen taitojen, talouden ja asumisen, sosiaalisten suhteiden, tulevaisuuden suunnittelun ja itseluottamuksen rakentumisen ympärille.

Nuoren elämän sujuminen sijoituksen jälkeen jää usein ohjaajille arvoitukseksi. Olemme kiinnostuneita tietämään, miten nuoret ovat kokeneet sijoituksen ja ohjaajien ammatillisen osaamisen itsensä kertomana. Tarkoitus on hyödyntää saatua tutkimustietoa itsenäistyvien nuorten ohjauksessa.

2 LASTENSUOJELUN TURVAAMA LAPSUUS

Perustuslain 6 §:ään (Finlex) sisältyvä kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvoinen kohtelu ovat lastensuojelussa keskeisiä arvoja. Perustuslaissa on erikseen mainittu, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä (Suomen Perustuslaki 731/1999 2:6 §). Lastensuojelulaki koskee kaikkia alle 18-vuotiaita (Lastensuojelulaki 417/2007 1:6 §). Tässä tutkimuksessa käytämme sanaa nuori, vaikka osa tutkimuksessa mukana olleista nuorista on alle 18-vuotiaita.

Laki mahdollistaa positiivisen erityiskohtelun eli erityiset lapsiin kohdistuvat toimet, joilla voidaan turvata lasten tasavertainen asema aikuisiin nähden. Kaikilla lapsilla on myös keskenään yhtäläiset oikeudet eikä esimerkiksi sijoitus kodin ulkopuolelle vähennä näitä oikeuksia. Sen sijaan julkisella vallalla on erityinen vastuu sijoitetun lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Sijoitetun lapsen fyysistä koskemattomuutta, oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiä henkilöitä ja muita keskeisiä oikeuksia ei saa rajoittaa ilman lakiin perustuvaa syytä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, viitattu 10.11.2014).

Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa lapsen asemaa ja näkyvyyttä pyritään turvaamaan entistä vahvemmin uudella lastensuojelulailla. Hyvinvointivaltiossa kansalaisen hyvinvoinnin turvaaminen on valtion tehtävä. Lastensuojelun yhteiskunnallinen tehtävä on lasten auttaminen, koska lapsi nähdään olevan erityisen suojan tarpeessa.

Uudistetussa laissa lastensuojelun sääntelyyn liittyviä asetuksia on siirretty asetustasolta lakiin. Voimassa olevan lastensuojelulain sisältöä on tarkennettu lapsen edun ja perheen suojelun lisäämiseksi (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, viitattu 6.3.2014).

Vanhempien päävastuu lapsen huolenpidosta, kasvatuksesta ja suojelusta on säilynyt läpi sukupolvien. Myös kansallinen lainsäädäntö ja kansalliset sopimukset takaavat lapselle erityisen oikeuden suojeluun niin suhteessa vanhempiinsa kuin yhteiskuntaan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, viitattu 6.3.2014).

Jälkihuollon tehtävänä on tukea nuorta ja hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöitä, jotka ovat vastanneet nuoren hoidosta ja kasvatuksesta. (Sosiaaliportti 1.6.2012). Nuoren

huostassapito päättyy viimeistään, kun hän täyttää 18 vuotta. Jälkihuolto on lastensuojeluasiakkuuden viimeinen vaihe, jonka tarkoituksena on turvata ja mahdollisesti täydentää aiemman lastensuojelutyön tuloksia. Kunnan tehtävänä on järjestää nuorelle jälkihuoltoa siinä laajuudessa kuin nuori sitä tarvitsee. Jälkihuollon vastaanottaminen on nuorelle vapaaehtoista. Nuorella on oikeus hakea jälkihuoltoa 21 vuoden ikään saakka (Lastensuojelu 2012, 11, 17–18, 118).

Nuoruus ilmiönä ja sanana ei juuri nouse esille lastensuojeluun liittyvässä keskustelussa. Lastensuojelu ammatillisena käsitteenä, instituutiona tai toimenpiteenä luo miellelyhtymän lapsuudesta, joka sisältää nuoruuden. Alle 18 -vuotiaat ovat lapsia ja nuorilla viitataan tavanomaisesti 18 - 20 –vuotiaisiin. Käytännössä lastensuojelu huomioi lapsia ja nuoria eri tavoin iän mukaan. Ikäjaottelun ja lapselle kuuluvien oikeuksien perusteena on laki ja käsitys lasten ikävaiheittaisesta kehityksestä. 12- vuoden ikä on lastensuojelulaissa merkittävä ikä, koska kyseisessä iässä lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa huostaanottoon, sijaishuoltoon, huostassa pidon lakkaamiseen tai yhteydenpitoon liittyvässä asiassa (Cederlöf 2007,13).

3 AMMATILLINEN OHJAUS NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKENA

Ammatillisessa ohjauksessa lasten tulee kokea, että henkilökunta pitää heistä huolta. Toiseksi lasten tulisi saada selviä välineellisiä taitoja laitossijoituksensa aikana. Tällaiset voivat liittyä koulutukseen kuin arkielämän taitoihin. Kolmanneksi laitosten pitäisi vastata lasten tarpeisiin. Tässä Bullock erottelee lasten ensi- ja toissijaiset tarpeet. Ensisijaiset tarpeet ovat niitä, jotka ovat synnyttäneet laitoshoidon tarpeen. Niihin vastaamisen tulee ohjata laitossijoitusta. Toissijaiset tarpeet syntyvät laitossijoituksesta. Myös niihin tulee reagoida. Neljänneksi tarvitaan jonkinasteista yksimielisyyttä lasten ja henkilökunnan välillä siitä, mitä laitoksen tavoitteet ovat ja miten niitä tulee toteuttaa. Viidenneksi ja viimeiseksi lasten ja henkilökunnan kulttuurien ei tulisi eriytyä toisistaan liiaksi. Tarvitaan sellaisia laitostoiminnan muotoja, jotka antavat lapselle vaikutusmahdollisuuksia ja tilaisuuksia ymmärtää toisen osapuolen toimintaa ja toiveita. Tässä on keskeistä sekä lasten välisten, että henkilökunnan ja lasten välisten toimintojen laajuus ja monimuotoisuus (Pösö 2005, 210-211).

Ammatillisessa ohjauksessa työntekijän on hallittava nuoren kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat asiat, itsenäisessä elämässä tarvittavat tiedot ja taidot sekä tunnettava lastensuojelulaista erityisesti sellaiset pykälät, jotka koskettavat suoraan sijoitusta ja siihen vaikuttavia asioita (Timonen-Kallio 2010, 4).

Tuovila (2001) toteaa, että sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on taustalla useita kasvua ja kehitystä vaurioittavia kokemuksia. Käsittelemättöminä ne vaikuttavat siihen, että minäkuva on sekava ja se näkyy esimerkiksi syy-seuraussuhteiden käsittämisen vaikeutena ja vuorovaikutussuhteiden hankaluutena (Tuovila 2001, 36).

Lapset tarvitsevat korjaavia kokemuksia selvittääkseen vaurioittavista kokemuksista. Lastensuojelulaitoksissa omaohjaaja voi tehdä tätä työtä, sillä paraneminen voi tapahtua vain vuorovaikutuksessa luotettavan aikuisen kanssa. Yhdessä tekemisellä on ratkaiseva merkitys, sillä silloin ollaan vuorovaikutussuhteessa (Tuovila 2001, 36).

Omaohjaaja on nuorelle aikuinen, jonka kanssa nuori hoitaa omia asioitaan luottamuksellisesti ja turvallisesti. Omaohjaajan tehtävänä on vastata yksilöllisiin tarpeisiin, perehtyä kokonaisvaltaisesti lapsen elämäntilanteeseen ja toimia yhteistyössä koulun kanssa ja tukea nuoren oppimista. Omaohjaaja osallistuu kaikkiin nuorta koskeviin neuvotteluihin ja toimii yhteistyössä nuoren huoltajien kanssa. Omaohjaajan tärkeimpänä vastuuna on luoda luottamuksellinen suhde nuoreen. Kontaktin saaminen on perusedellytyksenä koko kasvatustarpeiden onnistumiselle ja tuloksellisuudelle (Timonen-Kallio 2010, 7).

Tärkeä tavoitteellinen asiakirja nuoren itsenäistymisen kannalta on itsenäistymissuunnitelma. Siihen kirjataan nuoren elämän kannalta merkityksellinen sisältö ja myös sijais- tai jälkihuollon tavoitteet. Itsenäistyvän nuoren elämänvaiheeseen voi sisältyä arkiseen elämään, kuten toimeentuloon, asumiseen, työllisyyteen ja koulutukseen sekä sosiaalisiin suhteisiin liittyviä järjestelyjä. Itsenäistymissuunnitelmassa nuoren palvelut räätälöidään yksilöllisesti ja suunnitelmallisesti nuoren tarpeiden mukaan yhteistyössä nuoren, hänen läheistensä ja eri viranomaisten kanssa. Itsenäistyminen voidaan nähdä prosessina, johon kuuluu myös sijaishuollon päättäminen (Kainuun Hoivataito Oy, viitattu 17.10.2014).

Rautiainen (1998) mainitsee, että lapsen itsenäistymisen tukeminen alkaa syntymästä ja kestää varhaiseen aikuisuuteen asti. Lastensuojelun sijaishuollossa itsenäistymisen tukeminen alkaa heti, kun lapsi muuttaa perheeseen tai laitokseen ja loppuu nuoren muuttaessa täysin itsenäisiin oloihin. Itsenäisyyden tukeminen on jatkuva, luonnollinen ja olennainen osa kotikasvatusta korvaavaa kasvatusta. Se on erottamaton osa prosessia, jossa uudelle sukupolvelle siirretään ikäkausittain sopivalla tavalla kulttuurillemme olennaiset arvot, asenteet, normit, tavat, ominaisuudet, tiedot ja taidot (Rautiainen 1998, 15).

Vehviläinen (2014) toteaa, että kokemus on se ulottuvuus, jossa yksilö kohtaa ohjaajan ja ohjaustilanteen. Se on piste, jossa on läsnä koko ohjattavan elämän kokonaisuus. Toisaalta kokemuksessa tarjoutuu tarkasteltavaksi se yhteistoiminnan ulottuvuus, joka on kulloisellekin ohjaustilanteelle tärkeä. Ohjattavan kokemus alue, josta vain hän itse voi kertoa (Vehviläinen 2014, 139).

3.1 Nuoruus elämänvaiheena ja sen tuomat haasteet

Nuoruus on siirtymäkausi lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusiässä tapahtuu useita fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Länsimaisessa kulttuurissa korostetaan yksilöä, mikä näkyy nuorten vahvana pyrkimyksenä irrottautua vanhemmista ja vanhempien edustamista arvoista erilliseksi yksilöksi. Käsitys itsestä voi nuoruusvuosien aikana muuttua niin paljon, että nuoren on mahdollista vapautua esimerkiksi arkuudesta ja ujoudesta.

Yksilöllisyyden ja erillisyyden löytämistä pidetään nuoruuden kehityshaasteena. Nuori etsii erillisyyttä vanhemmistaan ja opettelee selviytymään entistä itsenäisemmin (Nurmiranta, Leppämäki, Horppu 2009, 72).

Nuoruutta elämänvaiheena voidaan tarkastella myös yleisellä tasolla, koska nuorena olemisella voidaan katsoa olevan vaikutusta yksilön elämään. Tietyn ikäiset ihmiset jakavat samanlaisia elämäntilanteita, kuten oppivelvollisuuden, kouluttautumisen, virallisten ikärajojen ylittämisen ja täysi-ikäisyyden mukanaan tuomat oikeudet ja velvollisuudet. Lisäksi yhteiskunnalla on omat odotuksensa siitä, mitä nuoren kehitystehtäviin kuuluu. Nuorten omat kokemukset koulusta, omista oikeuksistaan, mahdollisuuksista ja velvollisuuksista ovat kuitenkin yksilölliset. Myös tyttöjen ja poikien kokemukset poikkeavat toisistaan. Eroa on myös siinä, millainen käyttäytyminen määritellään ongelmalliseksi ja mikä ”luonnolliseksi” tyttönä tai poikana olemiseen kuuluvaksi (Aaltonen 2006, 185).

Nuorten itsenäistymisessä voidaan nähdä kärjistyneimmät kipukohtat, jotka ovat kiinteästi yhteydessä sijaishuoltoon ja jotka tulevat esiin joidenkin nuorten kohdalla. Näitä kipukohtia ovat mm. nuoren jääminen yksin sijaishuollon päätyttyä; nuorella ei ole arkielämän taitoja; nuori ei ole oppinut huolehtimaan itsestään, kotitöistä eikä taloudestaan; nuorella on huono itsetunto ja hänen tulevaisuuden näkymänsä ovat epäselvät. Nämä seikat avaavat ymmärrystä, että nuorten elämään liittyy paljon epävarmuutta tulevasta erityisesti jos heillä ei ole itsenäistymisvaiheessa opiskelu- tai työpaikkaa tai heillä on vakavia mielenterveydellisiä tai päihdeongelmia. (Törrönen, Vauhkonen 2012, 96).

Lastensuojelulaki (75 §, 76 § ja 77§) velvoittaa suunnitelmalliseen jälkihuoltoon. Jälkihuolto on myös sijaishuollossa olleen lapsen oikeus. Jälkihuollon merkitys nuoren arjen hallinnan, vastuunoton ja vuorovaikutustaitojen karttumisessa on selvästi saanut uudenlaista

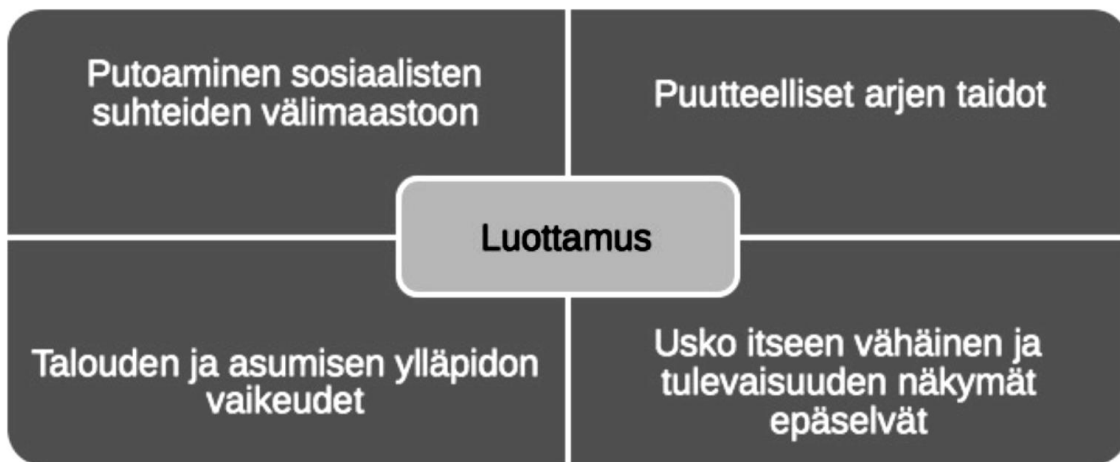
painoarvoa. Sijaishuollon aikana saavutettujen hyvien asioiden on nähty valuvan nopeasti hukkaan, jos kaikki tuki loppuu sijoituksen päättyessä. (Eronen 2009, 193).

Itsenäistymisvaiheessa nuori tarvitsee monenlaisia eväitä. On tärkeää, että nuori tunnistaa omat voimavaransa, on oppinut huolehtimaan itsestään ja että nuori suhtautuu luottavaisesti selviytymiseensä. Sijaishuollon aikana yhdessä tekeminen ja osallistuminen luovat turvallista kasvualustaa sosiaalisten taitojen kartuttamiseen ja itsetunnon vahvistamiseen. Tietoisuus omista voimavaroista ei kuitenkaan riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan myös kannattelijoita ja vieressä kulkijoita sekä oikea-aikaista tukea ja lisäksi oikein mitoitettuna (Eronen 2009, 238).

Lastensuojelun sijoituksessa lapsi on kokenut usein huostaanoton yhteydessä traumaattisen kokemuksen jo varhaisessa lapsuusiässä. Hän on joutunut erilleen tutusta perhe- ja ystäväpiiristä. Lapsi on yksin joutunut kohtaamaan uuden ympäristön haasteineen ilman tuttua tukea. Lapsen toiseen itsenäistymisprosessiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Kertaalleen koetun turvattomuuden muisto voi viivästyttää ja hankaloittaa lapsen siirtymistä uuteen kehitysvaiheeseen (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 69).

Sinkkonen (2012) painottaa nuoruuden ja itsenäistymiseen liittyviä mahdollisuuksia. Rajusti oireileva lapsi ja nuori voi saada mahdollisuuden uuteen alkuun, esimerkiksi perhekodissa tai lastensuojelun laitoksissa. Vaikeista oloista huostaan otettu turvaton lapsi voi asettua yllättävän nopeasti uusiin, entistä turvallisempiin olosuhteisiin ja muuttua häiriköstä tavalliseksi koulua käyväksi nuoreksi (Sinkkonen 2012, 97).

Tutkimuksissa haastattelujen kautta sijaishuollosta itsenäistymisen kärjekkäimmät kipukohtina ovat löytyneet seuraavat seikat: nuorella ei ole riittävästi taitoja huolehtia omasta kodistaan, hän on menettänyt suhteensa sijaishuoltoon ja sukuunsa, hänellä on vaikeuksia ylläpitää talouttaan ja selvitä vuokranmaksusta ja hänen itsetuntonsa on alhainen. Nämä tekijät yhdessä vaikuttavat siihen, että hänen luottamuksensa läheisiin ihmisiin, yhteisöön ja yhteiskuntaan on alhainen. Kun ei luota muihin ihmisiin, on vaikea tulla autetuksi (Törrönen, Vauhkonen 2012, 102).

KUVIO 1. Itsenäistymisen kipukohdat (Törrönen, Vauhkonen 2012, 103).

Tämä kuvio kirkastaa itsenäistyvän nuoren hyvinvoinnin tärkeitä elementtejä. Pelkistetysti kuviota voidaan tulkita siten, että kun nuori voi hyvin, hänellä on tärkeitä ihmissuhteita, hän pystyy hoitamaan talouttaan ja kotiaan. Hän voi luottaa itseensä ja tulevaisuuteen. (Törrönen, Vauhkonen 2012, 103).

Avain onnistuneeseen ohjaukseen ja nuoren herkkyteen ottaa vastaan ohjausta on luottamus. Valitettavasti usein nuorelta puuttuu tieto ja ymmärrys siitä, miksi hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Lisäksi nuorella ei ole tietoa siitä, kuinka kauan sijoitus kestää, eikä myöskään sijoituksen tavoitteista. Nuoren oma vaikuttamismahdollisuus oman elämänsä kulkuun usein puuttuu (Jahnukainen, M., Kekoni, T., Pösö, T. 2004, 280-281).

Sijoituksen tarkoitus jää usein nuorelle epäselväksi ja nuori voi kokea sijoituksen vakavana vallankäyttönä ja vapaudenriistona. Tästä johtuen luottamussuhdetta nuoren ja sijoituspaikan henkilöstön välille on vaikea rakentaa. Seurauksena voi olla "laitoskulttuurin" sisäisen hierarkian omaksuminen, jossa nuori sopeutuu laitokseen ja käyttäytyy odotusten mukaisesti. Tällöin onnistuneen ohjauksen mittariksi katsotaan, kun nuori osoittaa kykenevänsä seuraamaan talon omia sääntöjä ja ohjeita. Usein tästä seuraa, että nuorella ei ole riittäviä valmiuksia palata oman perheen pariin, solmia normaaleja ystävyysuhteita tai löytääkseen ja kyetäkseen pitämään työpaikkansa. Nuoren aikaisemmat vaikeat elinolosuhteet ja ne ongelmat, jotka ensisijaisesti johtivat sijoitukseen helposti hämärtyvät ja jäävät käsittelemättä (Jahnukainen ym. 2004, 280-281).

Opinnäytetyössämme tulemme käyttämään kyseisiä itsenäistymisen kipukohtia käsitteleviä käsitteitä tietoperustan aukikirjoituksessa sekä pyrimme teemahaastattelun avulla löytämään tutkimuskysymyksiimme vastauksia. Perehdymme työssämme Kainuussa toimivan lastensuojeluyksikön tuottaman kasvatus- ja ohjausmenetelmien vaikuttavuuden toteamiseen suhteessa itsenäistyvän nuoren ohjaamiseen. Teemahaastattelun tavoitteena on lisäksi pyytää nuorilta kehittämisajatuksia itsenäistyvän nuoren ohjauksen sisältöön.

3.2 Nuoren arjen taidot

Milloin lapsuus loppuu ja nuoruus alkaa määräytyy usein kontekstin mukaan. Vaikka ei voida sanoa, mikä on aikuisuuden rajapyykki, ikään perustuvat institutionaaliset jaottelut kuten täysi-ikäistyminen ovat merkittäviä materiaalisia ja kulttuurisia rajoja, joiden ylittäminen on sekä kollektiivinen, että yksilöllinen kokemus (Bardy 2009, 166).

Nuorten mukaan itsenäistymiseen ja siihen vaadittaviin taitoihin on hyvä kasvaa vähitellen. Yksin asumista on hyvä harjoitella ensin itsenäistymisasunnoissa, joissa vastuunottoa harjoitellaan asteittain.

Itsenäistymiseen tarvitaan monia arjen taitoja, joita tarvitaan hoidettaessa omaa taloutta ja kotia. Tavoitteena on oppia käytännön arjen taitoja jo sijaishuollon aikana. Jos nuori ei ole harjoittanut riittävästi arjen taitoja, on itsenäistyminen vaikeampaa, kun itsenäistymisen jälkeen joutuu vastaamaan kaikesta itse. Tavoitteena on, että sijaishuollon aikana nuoret saavat taidot valmistaa itse ruokaa, pestä pyykkiä, siivota ja huolehtia hygieniastaan (Törrönen & Vauhkonen 2012, 94).

Itsenäistymisen tavoitteena on, että sijoitetulla nuorella on jo kokemusta asunnon vuokraamisesta, pankkitilin avaamisesta, erilaisten tukien hakemisesta. Nuorelle on tehty itsenäistymissuunnitelma, jossa on kartoitettu nuoren arkielämän taidot ja kyvyt suoriutua omaan kotiin liittyvistä ylläpitotehtävistä. Nuoren tarvitsemia arkielämän taitoja tulisi harjoittaa jo sijoituksen aikana (Törrönen & Vauhkonen 2012, 94).

3.3 Nuori oman talouden ja asumisen ylläpitäjänä

Ihanteellisin ajankohta nuoren muutolle itsenäiseen asumiseen on silloin, kun hänen elämänsä muilta osin on järjestyksessä. Yksi muutos kerrallaan on hallittavissa, muutto ei siis saisi ajoittua esimerkiksi koulunvaihtokohtaan (Timonen-Kallio 2010, 33).

Nuoren muutto ja lähteminen itsenäiseen asumiseen on monivaiheinen prosessi. On hyvä harjoitella mielikuvien avulla tulevia tapahtumia yhdessä omaohjaajan ja läheisten kanssa. Yhdessä voidaan suunnitella miten muutto tapahtuu, keneltä voidaan pyytää apua, miten selvittää yksinäisyydestä ja kuinka raha-asiat saadaan järjestymään. Tarvittavien huonekalujen ja -välineiden hintoja voi etsiä mainoksista ja kaupoissa kiertelemällä ja laskea mihin rahat riittävät. On tärkeä rohkaista nuorta perustamaan hänen haluamansa koti. Sellainen koti ja oma paikka jossa hän itse viihtyy. Oma koti on paikka rentoutua ja olla oma itsensä. Koti alkaa tuntua kodilta, kun siellä tekee ruokaa, siivoaa ja sisustaa (Timonen-Kallio 2010, 33).

Nuoret tarvitsevat harjaannusta oikeanlaiseen rahankäyttöön. Sijaishuollon yksiköissä käytettävät maksusitoumukset ja kaupoissa tileille suoritettavat hankinnat vääristävät rahan arvon ymmärtämistä. Lapsella olisi hyvä olla oma tili ja verkkotunnukset, jotta he oppivat hoitamaan laskujaan ja seuraamaan taloudellista tilannettaan (Törrönen & Vauhkonen 2012, 94).

Kun nuori muuttaa omaan asuntoon, hänen on totuteltava uusiin tapoihin. Järjestyssäännöissä määritellään talon säännöt ja niihin on hyvä tutustua. Lähimpiä naapureita on kohteliasta tervehtiä ja kertoa heille mm. jos aikoo pitää meluisat juhlat. Nuoren on ehkä vaikea arvioida, mikä ääni kuuluu naapuriin. Asukkaan kuuluu myös tietää miten tavoittaa huoltomiehen, miten isännöitsijän ja mistä asioista he huolehtivat (Timonen-Kallio 2010, 33).

Itsenäistyminen on elämäntilanne, joka edellyttää nuorelta itsenäistä toimintaa ja vastuunottoa elämästään. Vaikka siihen olisi valmistautunut, sen haasteellisuus voi yllättää. SOS-lapsikylä -tutkimuksessa on todettu, että kun nuoret arvioivat arjen taitojaan, he useimmiten ovat epävarmoja juuri rahankäytön suhteen. Nuoret pitivät taitojaan käsitellä

rahaa heikompina kuin esimerkiksi taitojaan asioida kaupassa, laittaa ruokaa tai huolehtia hygieniastaan. Rahan käytön lisäksi nuorten vastauksissa tuli esille myös vaikeudet ruokavalion ja painonhallinnan suhteen. Esille nousi erityisesti nuorten poikien vuorokausirytmien hallinnan vaikeus. Heidän väsymyksensä ja jaksamattomuutensa saattoivat yksinkertaisesti johtua kehnosta ravinnosta ja väsymyksestä (Törrönen & Vauhkonen 2012, 57-58).

3.4 Nuoren sosiaaliset taidot

Kun yhteiskunta on ottanut huostaan nuoren, jakautuu kasvatusta- ja hoitovastuu vanhempien ja sijaishuoltopaikan työntekijöiden kesken. Ilmeisesti tämä on arjen kulun kannalta rationaalinen ratkaisu, joka helpottaa arkisten asioiden hoitoa. Sen kääntöpuolena voi olla myös se, että yhteydet nuoren omaan sukuun ja muihin läheisiin ihmisiin ovat voineet heikentyä. Huostaanottoon liittyy kipeitä tunteita, loukkaantumista ja häpeää. Ne myös vaikeuttavat yhteydenpitoa nuoreen. Lisäksi vanhempien tilanteet vaihtelevat ja osalla vanhemmista voimavarat voivat olla vähäiset pitää säännöllisesti yhteyttä omaan lapseensa. Myös vanhempina loukatuksi tulo voi kostautua lapselle, kun vanhempi hylkää lapsensa yhteiskunnan hoitoon, kun kokee oman vanhemmuutensa tulleen mitätöidyksi (Törrönen & Vauhkonen, 2012, 95).

Nuoruuden aikana tapahtuvat fyysiset ja psyykkiset muutokset näkyvät myöhemmin nuorten ihmissuhteissa. Nuorten suhteet vanhempiin alkavat etäännyä kun taas ystävyys-suhteista tulee yhä tärkeämpiä. Tämä ilmentää nuoruusiässä korostuvaa tarvetta itsenäisyyteen ja yksityisyyteen. Murrosikäisen nuoren ja hänen vanhempiensa välisille suhteille on ominaista konfliktien lisääntyminen. Nuoret alkavat nähdä vanhempansa tavallisina, erehtyvinä ihmisinä. Nuoren tunteet vanhempiaan kohtaan muuttuvat ristiriitaisemmiksi, ja hänen emotionaalinen suhteensa heihin muuttuu (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 181). Kyse voi olla aikuistumisesta, jolloin suhde vanhempiin muuttuu väistämättä, mutta kyse voi olla myös sijaishuoltoon liittyvästä ratkaisemattomasta ongelmasta: sijaishuollossa työntekijät tekevät työtä, kun taas nuoret etsivät itselleen tärkeitä ja merkityksellisiä aikuisia (Törrönen 1999, 107).

Itsenäiseen elämään lähtevä nuori on helposti vaarassa syrjäytyä ja jäädä yksin. Nuoren itsenäisen elämän aloittaminen on helpompaa, kun hän on tietoinen taustastaan ja nykytilastaan. Itsenäistymisvaiheessa on tärkeää kartoittaa nuoren sosiaalisia verkostoja. Omaohjaajan tärkeä tehtävä on yhdessä nuoren kanssa luoda ja ylläpitää yhteyksiä perheeseen ja muihin verkoston henkilöihin. Nuoren sosiaaliseen verkostoon voivat kuulua perhe, suku, koulutoverit, ystävät ja naapurit sekä viranomaiset (Timonen-Kallio 2010, 23).

Nuorelle merkittävät ihmissuhteet kantavat häntä eteenpäin myös sijaishuollon jälkeen. Jos hyvät ihmissuhteet päättyvät sijaishuoltoon, voi nuori jäädä liian yksin kantamaan vastuuta omasta elämästään. Erityisen tärkeää nuoren itsenäisen elämän kannalta on, että hänellä on myös aikuisia tukena sijaishuollon päättymisen jälkeen. Sen tähden yhteydenpito vanhempiin, sukulaisiin tai muihin tärkeisiin ihmisiin on tärkeitä jo sijaishuollon aikana. Aina eivät nuoren biologiset vanhemmat ole hänen tärkeimpiä ihmisiään, vaan sellaisia voivat olla muutkin aikuiset (Törrönen & Vauhkonen 2012, 97).

Nuorelle on tärkeää, että hänellä on itselleen merkityksellisiä ihmisiä ja että hän on jollekin merkityksellinen. Kiintyminen ja kiinnittyminen ihmisiin rakentavat nuoren elämää myös itsenäistymisen jälkeen. Nuoren sosiaalisten suhteiden tunnistaminen on herkkyyttä vaativaa työtä. Sosiaaliset suhteet ovat niitä lankoja, jotka kuljettavat nuorta itsenäistymisessä eteenpäin. Ilman suhteita nuori jää yksin (Törrönen & Vauhkonen 2012, 97).

Sijaishuollon päättymisvaiheessa nuorella on edessään kaksi vaativaa tunnetason prosessia – luopuminen ja uudelleen aloittaminen – kuten sijoituksen alkuvaiheessakin. Puntaroitavana on isoja aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä kysymyksiä. Samoin on pohdittava, minkälaisena suhde jatkuu sijaishuoltopaikan työntekijöihin ja miten sijaishuollon aikana syntyneet toveruussuhteet jatkuvat, etenkin jos nuori on muuttamassa toiselle paikkakunnalle sijaishuollon päätyttyä. Henkisen tuen lisäksi nuori tarvitsee hyvin konkreettista, tarpeisiin vastaavaa ja riittävän intensiivistä tukea, jotta irrottautuminen ja itsenäisen elämän aloittaminen sujuisi mahdollisimman hyvin (Eronen 2009, 239).

3.5 Nuoren tulevaisuuden suunnittelu

Nuoren itsenäistymisprosessin ohjaamisessa suuntaudutaan tulevaisuuteen. Itsenäistymiseen ohjauksessa tavoitteena on, että nuori asettaa tietoisesti itselleen tavoitteita ja alkaa tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Keskeiseksi nousevat elämän päämääriä, omaa tulevaisuutta, itsetuntemusta ja maailmankatsomusta kuvaavat motiivit. Nuoren toimintaa ohjaa hänelle muodostunut maailmankuva, joka kehittyy yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen pohjalta. Nuoren tulevaisuuden suunnitelmat ja ratkaisut perustuvat nuoren omaksumiin arvoihin. Itsetuntemuksen lisääminen auttaa tarkastelemaan sitä, miksi ajattelee jollain tietyllä tavalla, asennoituu tiettyihin asioihin totutulla tavalla ja miksi jotkut asiat tai ihmiset tuntuvat myönteisiltä ja toiset kielteisiltä (Pekkari 2009, 59).

Nuoren tulevaisuutta mietittäessä, on hyvä pysähtyä miettimään, millaisessa maailmassa nuoren tulevaisuus on. Sitran ja Tekesin yhteishankkeena on tehty hallitusohjelman mukaisesti vuonna 2007 tutkimus nuorten tulevaisuuskuvasta. Nuorten tulevaisuuskuvat - tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää nuorilta, millaisessa maailmassa nuoret uskovat elävänsä tulevaisuudessa vuonna 2020. Tutkimustuloksissa nuorten vastauksissa kuvastuu vahvana kiinteiden sosiaalisten suhteiden ja sitoutumisen kaipuu. Nyky-yhteiskunta on lyhytjänteinen ja epävarma. Nuorten vastauksissa heijastuu kiireisen ja sitoutumattoman elämäntyylin ja ihmissuhteiden rapautumisesta huonoa omaatuntoa. Sukupuoli – ja ammattiroolit näyttävät tutkimuksessa perinteisiltä. Nuorten omakuva itsestä tulevana työntekijänä on ahkeran ja lojaalin kaltainen tulevassa työelämässä. Tulevaisuudessa nuoria huolettaa työn ja perheen yhteensovittaminen. Ura-ajattelu ja yrittäminen kiinnostavat nuoria yllättävän vähän. Nuoret uskovat edelleen siihen, että Suomi on vuonna 2020 ”lintukoto”, joka tarjoaa mahdollisuudet hyvään ja onnelliseen elämään. Nuoret eivät katso, että suuri menestys ei tule koetuksi kotimaassa vaan ulkomailla. Suurimpana uhkana nuoret näkevät terveyden tai työn menettämisen (Seppänen 2008, viitattu 23.6.2014).

Nuoret tarvitsevat jo sijaishuollossa aktiivista tukea opiskelu- tai työpaikan tai muun mielekkään tekemisen löytämisessä. Jos joidenkin nuorten on vaikea työllistyä sen tähden, että he ovat joko henkisesti tai fyysisesti vajaakuntoisia, tarvitaan heidän kohdallaan

aktiivista kuntoutusta ja työelämäntaitojen oppimismahdollisuuksia. Sijaishuollon ja jälkihuollon selkeää vastuunjakoa sekä yhteistyötä terveydenhuollon kanssa kaivataan näissä tilanteissa, että nuori saa tarvitsemansa avun (Törrönen & Vauhkonen 2012, 95).

3.6 Nuoren itseluottamuksen rakentuminen

Identiteetin kehittyminen on yksi nuoruuden kehitystehtävistä. Itsetuntemukseen sisältyy myös käsitys itsetunnosta, joka liittyy merkittävästi ihmisen minäkäsitykseen. Ihminen on itseohjautuva ja oman toiminnan ohjaamisessa ja säätelyssä perustana on nuoren käsitys itsestään. Kehittyessään ihminen muokkaa, jäsentelee, arvioi ja tallentaa muistiinsa vaikutelmia itsestään ja todellisuudesta, jossa elää (Pekkari 2009, 58-59).

Nuoren minäkuva monipuolistuu. Hän kykenee näkemään millainen hän on fyysisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti. Mitä monipuolisempi minäkäsitys nuorella on, sitä paremmin se suojaa yksilöä mahdollisten kielteisten elämäntapahtumien psyykkisiltä vaikutuksilta, kuten syrjäytymiseltä, masennuksilta ja itsetuhoisuudelta (Nurmiranta, H., Leppimäki, P & Horppu, S. 2009, 76).

Nuoruudessa minäkäsitys muuttuu aikasidonnaiseksi. Se auttaa nuorta ymmärtämään kuinka historia vaikuttaa tulevaisuuteen. Minäkäsityksen muokkautuessa ihanneminä rakentuu uudelleen. Nuori muodostaa käsityksen siitä, minkälainen hänen tulisi ympäristön mielestä olla ja minkälainen hän itse haluaisi olla (Nurmiranta ym. 2009, 76-77).

Ohjauksessa liikutaan ohjattavan kannalta varsin herkällä alueella käsiteltäessä hänen elämänsä vaikuttavia päätöksiä ja valintoja. On olemassa vaara, että ottaessaan asiantuntijan ”paremmin tietävän” roolin ohjaaja puuttuu ohjattavan elämään kommunikaatiota säätelevällä tavalla. Vaikka ohjaaja saattaa antaa sinänsä hyviäkin neuvoja, ohjattavan oma toimintakyky ja toimijuus eivät saa riittävästi tilaa. Ohjaussuhteen aikana on tarkoitus saavuttaa ohjauksellisia tavoitteita. Ohjauskeskustelujen tarkoituksena on rikastaa ohjattavan ajatuksia tulevaisuuteensa liittyen. Ohjaaja tarvitsee dialogia käyttäessä todellisuuden ja erityisesti mahdollisuuden tajua (Pekkari 2009, 48-49).

Syvimmillään ohjaussuhteen herkkyyttä kuvaa se, että ohjattavan identiteetistä neuvotellaan ohjausprosessissa itsetutkiskelun kautta. Tähän liittyy intiimiyden kehittymisen jakamista toisen ihmisen kanssa. Näin läheisessä ihmissuhteessa yksilö tunnistaa toisen ja samalla kokee oman identiteettinsä vahvistuvan toisen vastareaktiossa. Ohjaussuhteessa on kuitenkin tyydyttävä ottamaan huomioon arkipäivän ohjaustyön sallimat mahdollisuudet; toimintaympäristö, ajankäyttö ja muut resurssit (Pekkari 2009, 48-49).

Lastenkodissa asuvalla lapsella on useimmiten perheeseen ja omaan identiteettiin sekä koulunkäyntiin liittyviä ongelmia ja hänen elämässään vaikuttaa useita riskitekijöitä. Monien ongelmien kanssa elävien lasten ja nuorten kanssa tehtävä identiteettityö vaatii työntekijältä pitkää sitoutumista, ammatillisuutta ja aikuisuutta. Työskentely yksilöllisesti lapsen kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaisesti sisältää ajallisesti erikestoisia toimintoja – se voi olla yksi nopeasti suoritettu teko tai se voi kestää viikkoja ja kuukausia. Monet työtehtävät ja interventiot vaativat huolellista etukäteissuunnittelua. Työntekijöiden riittämättömyyden tunteet ovat näiden tehtävien ja vaatimusten edessä yleisiä (Törrönen, Vauhkonen 2012, 75).

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN, TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tarkoitus, tehtävät ja tavoitteet

Kohdennamme tutkimuksemme lastensuojeluyksikköön sijoitettujen sekä ammatillisessa ohjauksessa olleiden nuorten itsenäistymiskokemuksiin.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla nuorten kokemuksia saamastaan ammatillisesta ohjauksesta sijaishuollon itsenäistymisyksikössä. Tutkimuksen kohteena olevat nuoret ovat siirtyneet sijoituksen jälkeen itsenäiseen asumiseen.

Tutkimustehtävä:

1. Millaisia kokemuksia nuorilla on ammatillisen ohjauksen merkityksestä itsenäistymisessä?

Tavoitteellinen, osallistava kohtaaminen luo mahdollisuuden vuorovaikutukselle sekä mahdollistaa nuoren äänen kuulumisen hänen omissa elämäntilanteissaan. Palvelujärjestelmän ja lainsäädännön tunteminen antaa mahdollisuuden tiedostaa nuorten oikeudet ja velvollisuudet yhteiskunnan jäsenenä ja ohjata nuorta hänen tarvitsemiensa palvelujen pariin.

Reflektiivisen ja tutkivan työote on tärkeä osa toimintaamme tutkijoina pyrkiessämme saamaan luottamuksellisen tutkija-tutkittava-suhteen nuoriin.

Tutkimuksen tavoitteena on kerätä lapsen kokemana tietoa myös siitä, kuinka hyödyllistä saatu ohjaus on ollut eteen tulevien ongelmien ratkaisemisessa.

Olemme työssämme päätyneet kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen.

Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda esille ohjauksellista työskentelyä, johon tulee kiinnittää huomiota nuoren kohtaamisessa ja ohjaamisessa itsenäistymisyksikössä. Nuoren oman äänen kuulumisen ja nuoren oman toimijuuden vahvistaminen arjen eri tilanteissa ovat myös tarkastelumme keskiössä. Tavoitteellinen ohjaustoiminta auttaa itsenäistymissuunnitelman laatimisessa yhdessä sosiaalityöntekijän ja nuoren kanssa. Tutkimuksemme hyödyttää myös yritystä, jossa itsenäistyvien nuorten ohjausta eri

ympäristöissä pyritään koko ajan kehittämään. Tutkimuksemme on osa palautetta, jota tarvitaan työyhteisön ja koko palveluketjun toiminnan kehittämiseen. Tutkimuksemme tuottaa myös hyödyllistä tietoa siitä, miten lastenkotisijoituksen jälkeen nuoret ovat löytäneet oman paikkansa yhteiskunnassa.

Teemme kyselytutkimuksen nuorille, jotka ovat olleet sijoitettuina itsenäistymisyksikköön. Nuorten sijoitus on päättynyt. Nuoret asuvat joko vuokra-asunnoissa tai opiskelija-asunnoissa. Osalla heistä on jälkihuolto.

4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan kokonaista joukkoa erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytäntöjä. Kvalitatiivista tutkimusta on vaikea määritellä selvästi, koska sillä ei ole teoriaa eikä paradigmaa joka olisi vain sen omaa. Kvalitatiivisella tutkimuksella ei myöskään ole omia metodeja (Metsämuuronen 2006, 88-89).

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään keräämään subjektiivista tietoa eli tiettyjen ihmisten kokemuksia sekä näiden kokemusten tajunnallisia merkityksiä. Tutkimuksessa korostuu näin aineistolähtöisyys tutkimusaineiston ollessa keskeisemmässä asemassa niin tutkimusprosessin kokonaisuuden, kuin etenemisenkin kannalta (Metsämuuronen 2003, 154-155).

Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Tähän sisältyy ajatus, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereihin kuuluvat tutkimusprosessin johdonmukaisuus, reflektointi, aineistolähtöisyys, kontekstisidonnaisuus sekä tutkijan vastuullisuus ja subjektiivisuus (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2007,161).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on enemmän tai vähemmän avointen kysymysten esittämistä valituille yksilöille tai ryhmille. Litterointia tai puhtaaksikirjoittamista käytetään sen ymmärtämiseen kuinka tutkimukseen osallistujat organisoivat puheensa tai kirjoituksensa (Metsämuuronen 2006, 88-89).

Kontekstisidonnaisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmisen merkityssuhteet ovat mielekkäästi tutkittavissa vain hänen koetun maailmansa kokonaisuudessa (Metsämuuronen 2006, 202). Tutkimuksemme avulla saamme käsityksen tutkittavien kokemuksista suhteessa heidän kokemaansa maailmaan. Näin pääsimme lähelle nuorten kokemuksilleen antamia todellisia merkityssuhteita.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tutkimuksessa tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Siksi tutkijan on arvioitava tutkimuksensa luotettavuutta jokaisen tekemänsä valinnan kohdalla (Vilkka 2005, 108-109).

4.3 Tutkimusmenetelmä

Olemme valinneet tutkimusmenetelmäksi puolistrukturoidun haastattelun, jota kutsutaan myös teemahaastatteluksi. Se sopii hyvin käytettäväksi tilanteissa, joissa kohteena ovat intiimit tai arat aiheet tai joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita: arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Haastattelu kohdistuu yleensä ennalta valittuihin teemoihin, mutta teemahaastattelussa ei ole tarkasti määritelty kysymysten muotoa tai esittämisjärjestystä (Metsämuuronen 2006, 115).

Hyvä haastattelutilanne edellyttää haastattelijalta perehtymistä tilanteeseen ja aineistoon sekä ennakoivaa suunnittelua haastattelun kulkuun. Haastattelijan täytyy johdattaa ja motivoida haastateltavaa. Hänen täytyy myös mahdollistaa avoin vuorovaikutustilanne ja kertoa tutkimuksen luotettavuudesta (Metsämuuronen 2006, 113).

Olemme valinneet tutkimusmenetelmäksi haastattelututkimuksen, joka suoritetaan vastaamalla haastattelijan kysymyksiin. Vastaukset tallennetaan nuorten itsensä kirjoittamana kannettavan tietokoneen lisämuistiin, muistitikulle. Teemme tutkimusta nuorille, jotka ovat siirtyneet sijoituksesta itsenäiseen asumiseen. Pyrimme jättämään kysymyksenasettelumme riittävän avoimeksi, jotta saisimme nuorten kertomuksista riittävästi aineistoa ennalta asettamiimme tutkimusongelmiin.

Tutkimuksemme on laadullinen puolistrukturoitu teemahaastatteluihin perustuva opinnäytetyö. Haastattelujen avulla pyrimme löytämään tutkimustehtävän mukaisesti nuorilta vastauksia asettamiimme avoimiin kysymyksiin. Etukäteen valitut teemat (Kuvio1) perustuvat tutkimuksemme viitekehykseen. Pyydämme nuoria vastaamaan neljän (4) eri teeman kysymyksiin nuoren omiin kokemuksiin liittyen. Teemat pitävät sisällään kysymyksiä käytännön taitojen oppimisesta sijaishuollossa, arjen hallinnan ja rahankäytön oppimisesta, koulutukseen ja työelämään pääsemiseen ohjaamisesta, sosiaalisten verkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen ohjaamisesta.

Haastattelija antaa alkuopastuksen ja haastattelu toteutetaan alustavan suunnitelman mukaan. Teemat pitävät sisällään ohjauksen merkityksestä käytännön taitojen, arjen hallinnan, rahankäytön, sosiaalisten verkostojen luomisen ja ylläpitämiseen liittyvästä sekä tulevaisuuden suunnitteluun liittyvästä ohjaamisesta. Teemojen alla on alakysymyksiä, joiden tarkoituksena on täsmentää siihen tulevia vastauksia. Esimerkiksi tulevaisuuden suunnitteluun liittyvän ohjauksen sisältöä on tarkennettu kysymyksillä itsenäistymissuunnitelmasta, haaveista ja harrastuksista. Lisäksi pyydämme nuorilta kommentteja siitä, miten joustavasti sijaishuollon päättymisen ja itsenäisen asumisen aloittaminen on onnistunut.

Aikuisten määrittelyn ja kategorioinnin sijaan haluamme kuulla nuorten sijoituksen aikaisista kokemuksista. Millainen kokemus nuorella on omasta itsenäistymisprosessista ja sijoituksen aikana saamastaan ohjauksesta. Haluamme tietää ovatko sijoitusaikaiset kokemukset lisänneet selviytymistä sekä antaneet vahvuuksia tulevaan itsenäiseen elämään.

Haastattelun teemarunkoon (liite 2) kokosimme tietoperustan pohjalta ne teemat, jotka kuuluivat lastensuojelun piirissä tapahtuvaan ohjattuun itsenäistymisprosessiin ja sen kipukohtiin. Huomioimme kysymyksissämme nuoren kokemusta ammatillisen ohjaamisen merkityksestä itsenäistymisessä. Teemat koostuvat lastensuojelun mahdollisuuksista ohjata nuorta rakentamaan omaa itsenäistymistä ja irrottautumista vaiheittain omaan itsenäiseen asumiseen. Teemat perustuvat Törrösen ja Vauhkosen laatimaan itsenäistymisen kipukohdat (kuvio 1) sisällön mukaisesti. Tutkimuksemme pääteemat ovat tavoitteellinen ammatillinen ohjaus, sijaishuollossa olleiden nuorten itsenäistymiskokemusten tutkiminen

4.4 Aineiston kohderyhmä ja keruu

Kohderyhmämme on 16 -21 -vuotiaat lapset/nuoret, jotka ovat siirtyneet itsenäiseen asumiseen. Heille on kertynyt kokemuksia ammatillisesta ohjauksesta. Heillä on lisäksi ajallista etäisyyttä tapahtumiin ja kokemuksiin, sekä ohjaukseen jota ovat saaneet itsenäistymisyksikössä. Toivomme, että etäisyys auttaa heitä jäsentämään heidän kokemuksiaan. Haastateltavistamme nuorista osa on alle 18-vuotiaita. Osa heistä oli jo täyttänyt 18 -vuotta. Osa heistä oli lastensuojelulaissa määritellyn jälkihuollon piirissä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret asuivat itsenäisesti.

Allekirjoitimme tutkimusluvut ja yhteistyösopimuksen lastensuojelun sijaishuollon yksikön ja opinnäytetyötä ohjaavien opettajien kanssa. Haimme lisäksi Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän hallinnollisen luvan (Liite 1) lastensuojelun piirissä olleiden lasten haastatteluun. Alle 18-vuotiaiden nuorten vanhemmilta ja sosiaalityöntekijöiltä pyysimme lisäksi kirjalliset luvat nuoren haastatteluun. Lupapyyynnön liitteenä oli tiedote, jossa oli tarkempaa tietoa tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimuksen suorittamisesta, tutkimusaineiston luottamuksellisuudesta ja tulosten julkaisusta.

Nuoria tavoiteltiin eri verkostojen kautta. Osa tutkittavista löytyi puhelinluettelosta ja yhden tutkittavan kanssa asioimme sähköpostin kautta. Saimme hänet mukaan tutkimukseen pyydettyämme yhtä jo tutkimukseen lupautuneista nuorista välittämään hänelle opiskelijan sähköpostiosoitteen ja kiinnostuksen osallistua tutkimukseen. Kaikille osallistujille laitettiin kirje, jossa oli tietoa tutkimuksen tarkoituksesta, sekä suostumuslomake palautekuorineen. Tämän jälkeen sovimme tutkittavien kanssa aikatauluista ja tutkimuksen etenemisestä. Tutkimukseen osallistui viisi nuorta.

Tutkimuksen ajankohdaksi valitsimme kesäkuun. Haastatteluajankohta oli usein iltaisin. Toinen opiskelijoista huolehti paikan varauksesta. Hän huolehti myös siitä, että nuoren oli mahdollista päästä sovittuna ajankohtana oikeaan paikkaan. Toinen opiskelijoista suoritti haastattelut. Haastattelija huolehti rauhallisesta ilmapiiristä ja antoi haastateltavalle suostumuslomakkeen, tutkimuksen esittelylomakkeen sekä tutkimuskysymyslomakkeen (Liite 3) kirjallisena. Haastattelija kertoi haastattelun kulusta. Muistitikulla olevat haastattelulomakkeet oli numeroitu tulojärjestyksen mukaan. Haastattelija kertoi vielä

suullisesti tutkimuksen tarkoituksesta ja siihen liittyvistä salassapitosäännöksistä sekä materiaalin hävittämisestä. Haastattelija rohkaisi haastateltavaa vastaamaan avoimesti kokemuksistaan. Aikaa oli varattu tunti.

Päädyimme tietokoneen muistitikulle vastaamiseen, koska kirjoittaminen tietokoneelle on monelle nuorelle luontevaa ja helppoa. Vaikeistakin asioista on helpompi kirjoittaa, kuin kertoa ääneen vieraalle ihmiselle. Haastateltavat jaksoivat keskittyä hyvin vastauksien antamiseen.

4.5 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Sisällönanalyysilla voidaan siis tarkoittaa niin laadullista sisällönanalyysia kuin sisällön määrällistä erittelyä ja näitä molempia voidaan hyödyntää samaa aineistoa analysoidessa. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tuottamalla esimerkiksi sanallisesti kuvatusta aineistosta määrällisiä tuloksia. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä ”jo tiedettynä”. Sisällön analyysi etenee periaatteessa aineiston ehdoilla (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109-116).

Aloitimme teoriaohjaavan analyysin (liite 4) tulostamalla tietokoneen muistitikulta jokaisen vastaukset erikseen. Litteroimme puoleksi aineiston. Käsittelimme aineistoa aluksi tutkimuskysymyksittäin ja etsimme litteroiduista aineistoista tutkimuskysymyksiin viittaavat ilmaisut. Litteroitua aineistoa kertyi 12 sivua.

Tavoitteenamme on, että ryhmittelyssä aineistosta nousee esille sekä viitekehyksen mukaisia kokemuksia itsenäistymisen ohjauksesta että nuoren saamista valmiuksista itsenäiseen elämään. Analyysin aikana huomasimme, että ajatus kehittämisideoista ei toiminut. Päädyimme poimimaan kokemuksia konkreettisista kokemuksista kunkin aihepiirin alueelta. Teimme teoriaohjaavan sisältöanalyysin, joten viitekehys ohjasi käsitystämme siitä mitkä ilmaisut kertovat ammatillisen ohjauksen tuottamasta itsenäistymiskokemuksesta. Ryhmittelimme samankaltaisia luottamukseen liittyviä kokemuksia, esimerkiksi käsitys omasta itsestä kuvaavat ilmaisut yhteen ryhmään ja hyväksytyksi tulemiseen liittyvät ilmaisut toiseen ryhmään.

Redusoinnin aikana pelkistimme aineistoa poistamalla täytesanat sekä ilmaisut, joista yhdessä harkiten totesimme, että ne eivät kuulu tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen klusteroimme aineiston. Ryhmitellyssä aineistosta nousi esille teoreettisen viitekehyksen mukaisia ammatillisen ohjauksen kokemuksiin sekä itsenäistymisen kokemuksiin liittyviä asioita. Abstrahoinnissa loimme teoreettisia käsitteitä muodostetuista ryhmistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-111). Kun useita ryhmiä alkoi muodostua, nimesimme ne kunkin ryhmän asiasisältöä kuvaavalla tavalla.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Luotettavuus pyritään takaamaan saadun aineiston perusteella. Perehtymällä lastensuojelun ympäristöön ja maailmaan pyrimme jäsentämään kysymysten avulla nuorten kokemaa todellisuutta. Jokaisen nuoren kohdalla pyrimme olemaan mahdollisimman objektiivisiä. Valitsimme teemahaastattelun kaltaisen tavallista pehmeämmän menetelmän, koska haluamme tehdä oikeutta juuri todellisuuden moni-ilmeisyydelle. Pyrimme tavoittamaan tutkittavien ilmiöiden vivahteita ja tiivistämään ne siten, että kuvauksen uudet ulottuvuudet välittäisivät haastateltavien todellisia ajatuksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 128).

Jokainen nuori on vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristönsä kanssa ja samalla pätevä tuottamaan kokemuksistaan tietoa. Lasten ja nuorten kohdalla on tärkeä tavoittaa sitä prosessia, jolla lapset ja muokkaavat ja järjestävät omaa ja kanssatoimijoidensa elämää

(Lehtinen 2000, 19-20). Nuoren tuottamaa tietoa ei pidä pitää tärkeänä vain nuoren oikeuksien toteutumisen kannalta, vaan myös siksi, että nuoren tuottama tieto on aidosti merkityksellistä. Ainoastaan nuori itse voi kuvata todellisuuttaan sellaisena, kuin se hänelle näyttyy. Aktiivisen roolinsa kautta nuoresta tulee osallinen ja aito toimija omassa asiassaan, ei vain passiivinen suojelun kohde (Hessle 1997, 258). Haastattelu on aina kuitenkin konteksti- ja tilannesidonnaista, jolloin haastattelutilanteessa saatetaan puhua toisin, kuin jossain toisessa tilanteessa. Päädyimmekin käyttämään tietokonetta ja muistitikkua saattaaksemme nuoret pohtimaan vastauksia omien kokemustensa kautta. Luotimme siihen, että nuorten tietotekniset taidot ja kokemus riittävät hyvin vastausten antamiseen kirjallisesti. Luotimme myös siihen, että nuorten on helpompi kirjoittaa epäkohdista ja omista kokemuksista kirjoittamalla.

Luotettavuutta arvioidaan jokaisessa tutkimusprosessin vaiheessa. Suunnitelmaa laadittaessa luotettavuuden kannalta merkittäviksi tekijöiksi nousevat tutkittava ilmiö ja tarkoitus, omat aatteet tutkijana tässä tutkimuksessa, aineiston keruuseen liittyvät valinnat, tutkimuksen tiedonantajat sekä meidän ja tutkimukseen osallistuvien nuorten välinen suhde (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141).

Yhtenä luotettavuusongelmana pidimme sitä, että toinen opiskelijoista työskentelee itsenäistymisyksikössä. Pyrimme poistamaan tämän ongelman siten, että haastattelijana toimi nuorille tuntematon toinen opiskelija. Vastaukset eivät siis kohdentuneet tuttuun ohjaajaan, vaan yleisesti ohjauksen merkittävyyteen itsenäistymisyksikössä.

Tehdessämme teemarunkoa haastattelua varten, pohdimme sen luotettavuutta, eli sitä kuinka teemat ja niiden alle laaditut alakysymykset vastaavat tutkimuksen tarkoitusta. Nuoren kokemukset saamastaan itsenäistymisen ohjauksesta liittyvät usein vaiheisiin ja tilanteisiin, jolloin nuori ei välttämättä ole halukas ottamaan vastaan ohjausta. Pyrimme lisäämään luotettavuutta siten, että valitsimme haastateltaviksi nuoria, jotka olivat asuneet jo jonkin aikaa itsenäisesti. Heillä oli jo ajallista näköalaa kokemaansa itsenäistymisen ohjaukseen, sen riittävyyteen, sisältöön ja merkitykseen. Yksilöhaastattelulla lisäsimme tutkimuksen luotettavuutta, sillä nuorten vastaukset eivät muokkaannu esimerkiksi ryhmäpaineen tai ympäristön takia.

Muita luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat tutkimuksen kesto, aineiston analyysi ja tutkimuksen raportointi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141). Raportoinnissa pyritään selkeään kuvaukseen tutkittavasta ilmiöstä sekä tutkimusprosessista. Siinä kuvaillaan,

miten on päädytty luokittamaan ja kuvaamaan tutkittavien kokemuksia valitulla tavalla. Luotettavuutta vahvistetaan myös viittaamalla raportissamme kirjallisuuteen, joka tukee tutkimustuloksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 184-190). Haastattelun suorittaminen kesti kaksi viikkoa. Osa haastateltavista oli kesätoissa ja osa kesälomalla. Luotettavuutta lisättiin suorittamalla haastattelut iltaisin, jolloin muutoin monia toimintoja ylläpitävä hallintorakennus hiljeni. Haastattelimme nuoria eri iltoina yksi kerrallaan. Haastateltavat saivat runsaasti aikaa kirjoittaa. Koska haastattelumme oli teemahaastattelu tietokoneen muistitikulla oleviin teemoihin, emme voineet tehdä tarkentavia lisäkysymyksiä haastatteluhetkellä. Haastattelija perehdytti haastateltavan kertomalla, että hän on käytettävissä, jos ilmenee jotakin kysyttävää. Luotimme siihen, että kysymysten teemat selventävine alakysymyksineen riittävät. Haastattelijana toiminut opiskelija litteroi vastaukset ja poimi niistä tutkimuskysymyksiä vastaavat ilmaisut. Luimme vielä yhdessä alkuperäiset vastaukset ja tarkistimme vielä avainilmaisut, jotka liittyivät tutkimuksen teemoihin. Haastatteluja purkaessamme huomio kiinnittyi nuorten vastausten yhteneväisyyteen. Nuorten yleinen tyytyväisyys saattoi aiheuttaa sen, että negatiiviset kokemukset tuntuneet enää suurilta tai niistä ei ollut mainintaa kirjallisissa vastauksissa. Tutkimuksen kannalta kaikki kokemukset ovat merkittäviä, koska epäkohtien ja onnistumisten esiin nostaminen mahdollistaa itsenäistyvän nuoren ohjauksen kehittämistä tukevaa työtä. Nuorten kokemusten tärkeänä pitäminen vahvistaa nuorten mahdollisuuksia kokea pystyvänsä vaikuttamaan omaan tulevaisuuteen.

4.7 Tutkimuksen eettisyys

Sosiaalityössä, erityisesti lastensuojelussa, mutta myös huolto- ja tapaamisneuvottelujen yhteydessä, on toistuvasti todettu lasten sivullisuus tiedontuotannossa. Lasten mahdollisuus tuottaa itseään koskevaa tietoa on usein ollut satunnaista tai muodollista. Lapsen kuulemiseen on usein liitetty velvoite lapsen kuulemisesta, kun on tarvittu mahdollisimman kattava ja tarkka tilannearvio. Lapselta saatu tieto asettuu usein aikuisten tuottaman tiedon lomaan, ilman erityistä merkitystä (Hurtig 2006, 178).

Lapsi tarvitsee erityistä suojelua myös silloin, kun hänestä raportoidaan tai otetaan kuvia. Unicef-järjestö on laatinut lapsia koskevan eettisen säännösten, jossa annetaan ohjeet miten lasta tulee haastatella (Suomen Unicef ry, viitattu 6.5.2014). Olemme

vaihtoehtoisia ja tutkimuksen vastaukset eivät yksilöidy. Muistitikut ovat samanlaiset, joten tikun ulkonäön perusteella ei voida vastaajaa tunnistaa.

Haastateltavat ovat 16–21 –vuotiaita lapsia ja nuoria. Pyrimme asettamaan teemakysymykset niin, että ne vastaavat nuoren kehitystasoa. Kunnioitamme nuoren oikeutta yksityisyyteen ja luottamuksellisuuteen. Pyrimme kertomaan tarkasti, mistä tutkimuksessa on kysymys ja kuinka aineistoa käsitellään tutkimuksen aikana ja sen jälkeen.

Lastensuojelututkimusta säätelevät eri tieteenalojen oma eettinen normisto ja tieteellisen tutkimuksen sovitut hyvät käytännöt sekä myös monet erityisvaatimukset, jotka liittyvät tutkittavien lasten ja aikuisten haavoittuvuuteen ja kompetensseihin.

Suoritimme tutkimuksemme haastatteluosion tutkimukseen osallistuneen yrityksen tiloissa Kajaanissa. Sijainniltaan paikkaan oli helppo tulla, siellä oli mahdollista järjestää rauhallinen haastattelutilanne. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Tutkimuksen kohteena olevilta alle 18-vuotiaiden lasten vanhemmilta ja/tai sosiaalityöntekijöiltä oli kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Kysymysten asettelussa huomioitiin vastaajan ikätaso ja vastaajan mahdollisuudet ymmärtää kysymysten sisältö. Aineiston keräämisen suoritimme numeroitujen kysymyslomakkeiden avulla, jotka olivat sekä koneella, että paperiversioina nuoren luettavissa. Näin nuoret voivat kirjoittaa anonyymisti, ilman että heidän henkilöllisyytensä paljastuu. Samalla pyysimme myös lupaa lisähaastatteluun.

4.8 Tutkimuksen aikataulu, kustannukset, raportointi ja julkistaminen

Virallisen tutkimusluvan pyytäminen lastensuojelun sijaishuollon yritykseltä.

Tutkimussuunnitelman esittely yritykselle.

Lasten suostumusten pyytäminen sekä mahdollisesti lasten vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden suostumus, mikäli tutkittava on alaikäinen.

Tutkimuksen esittely, yhteinen tapaaminen, missä sovitaan miten lapsille/nuorille informoidaan tutkimuksesta.

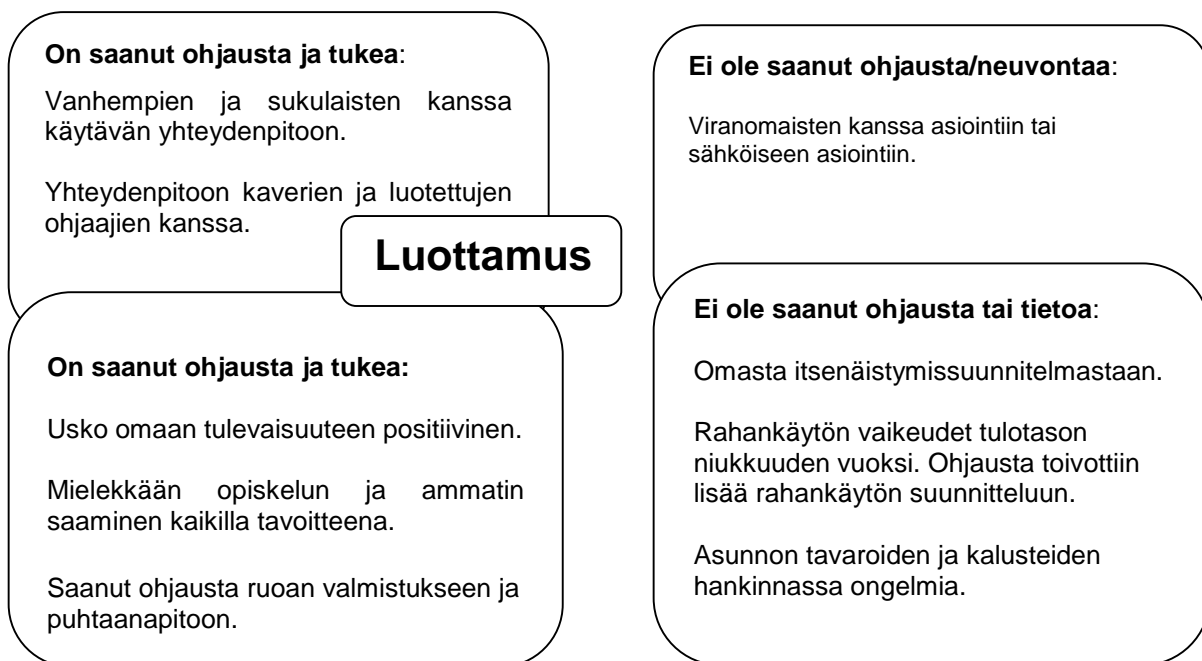
Haastattelujen suorittaminen.

Analyysin litterointi teemojen perusteella. Aineiston luokittelu, yhdistely ja tulkinta.

5 NUORTEN KOKEMUKSIA OHJAUksesta

Tuloksissa kuvaillaan nuorten kokemuksia saamastaan ohjauksesta itsenäistymisyksikössä. Kappaleissa käsitellään nuorten kirjoittamia kokemuksia annettuihin teemoihin. Kursivoidut tekstit ovat suoria lainauksia haastatteluista. Pyysimme myös kehittämisideoita, mutta niitä emme saaneet. Viimeisenä ilman kysymysnumeroa oli haastateltaville annettu mahdollisuus lähettää terveisiä ohjaajille.

Nuorten vastattua kysymyksiin, päädyimme analyysivaiheessamme viemään vastaukset suoraan tutkimuksemme alussa tarkastelemaamme Kuvio 1:n itsenäistymisen kipukohtien neljään lokeroon.

KUVIO 2. Itsenäistyneen nuoren kokemukset saamastaan ohjauksesta.

Itsenäistyvän nuoren kokemus saamastaan ohjauksesta kodinhoidon, ruoan valmistuksen sekä vuorovaikutukseen ohjaajien kanssa oli pääosin myönteistä.

Rahankäytön vaikeudet ilmenivät kaikilla vastaajilla ensisijaisesti käytettävissä olevan rahan niukkuuden vuoksi. Ruoan valmistamiseen ja talouden ylläpitämiseen kuluva raha on tuonut kaikille vastaajille haastetta arkeen.

Kaikkien vastaajat ovat kokeneet sijaishuoltoajan merkityksellisenä heidän kunkin elämänvaiheen osalta. Kaikki vastaajat ovat kokeneet hyväksyntää sekä katsoivat omaa tulevaisuuttaan luottavaisena.

Nuorten vastauksissa ilmeni, että he eivät välttämättä olleet osanneet kysyä apua viranomaisten kanssa asiointiin / lomakkeiden täyttöön. Tukihenkilötoiminnan osalta kaikki vastaajat olivat saaneet myönteistä kokemusta.

5.1 Nuoren kokemuksia arjen taitojen ohjauksesta

Nuorten vastauksissa ilmeni, että kaikki haastateltavat olivat saaneet ohjausta siivoukseen ja ruuanvalmistukseen. Terveellisen ja monipuolisen ruokavalion valmistusta oli harjoiteltu. Nuoret olivat saaneet myös ohjausta siivoukseen ja puhtaanapitoon. Itsenäistymisyksikössä oli siivous joka viikko ja jokaisella oli oma vastuualueensa. Nuorten piti huolehtia myös oman huoneen siisteydestä ja järjestyksestä, joka haastateltavien mielestä oli myös tärkeää oppia tulevaa itsenäistä elämää varten. Nuoret vastasivat itse myös omasta pyykkihuollosta. Yksi haastateltavista ei ollut saanut lainkaan suunnitelmallista ohjausta pankkiasiointiin ja laskujen maksuun. Myös muissa viranomaisasioinneissa oli osa kokenut jääneensä vaille opastusta ja ohjausta. Neljä haastateltavista kertoi saaneensa ohjausta myöhemmin tukihenkilöltä.

5.2 Nuoren kokemuksia oman talouden ja arjen ylläpidon ohjauksesta

Nuorten vastauksissa ilmeni, että rahankäytön ohjaamiseen oli saanut ohjausta kaksi viidestä. Haastateltavien mukaan itsenäistymisyksiköstä lähdön jälkeen elinkustannusten kattamiseen rahat eivät aluksi riittäneet.

”kun muutin tuntui että rahat loppui jo melkein ensimmäisen 2 viikon aikana”

”totta kai siinä on opetteleminen, mutta pappilassa sitä pohjaa olisi voinut antaa. Kuten vaikka kertomalla kuinka paljon menee rahaa esimerkiksi ruokaa vaikka kuukaudessa tai viikossa, että nuoret osaisivat hahmottaa sitä paremmin”.

Raha-asioiden yhteydessä vastauksissa tuli esiin vain viikkoraha. Eräs haastateltava kertoi, että säästämiseen olisi tarvinnut ohjausta jo itsenäistymisyksikössä. Asunnon hankkimisessa, asumiskulujen ja vaatekulujen ohjaamisessa oli haastateltavien mukaan puutteita. Haastateltavat eivät kuitenkaan olleet jääneet vaille apua. Tärkeänä itsenäistyvän nuoren verkostossa näkyvät ohjaajat, tukihenkilö ja vanhemmat.

5.3 Nuoren kokemuksia sosiaalisten taitojen kartuttamisen ohjauksesta

Haastattelussa kysymys koski kokemusta oman itseluottamuksen rakentumiseen. Kaikilla haastateltavilla oli positiivinen käsitys omasta itsestä.

”Ihan hyvä, itseluottamus voisi olla parempi ja voisin ihmisenä olla avoimempi, mutta ilman sijoitustani havukkaan voisin olla paljon sulkeutuneempi”.

Kaikilla haastateltavilla oli myös kokemus olleensa hyväksyty.

”...vähän yli vuoden olen nyt asunut itsekseni ja olen mielestäni pärjännyt paremmin, mitä odotinkaan. Koen olevani hyväksyty ja arvostettu, ja se on yksi asia mitä opin pappilassa....”

Kysymykseen oletko kokenut, että sinusta välitetään, neljä vastasi kyllä ja yksi vastaus oli kielteinen. Ohjauksen luottamuksellisuutta koskevaan kysymykseen neljä vastasi myöntävästi. Eräs haastateltava kertoi:

”...joskus olen törmännyt siihen että asioitani on kerrottu eteenpäin vaikkei siihen olisi ollut tarvetta”.

Kysymykseen henkilöstä, jonka puoleen voi kääntyä, vastasi kaksi olevansa edelleen yhteydessä itsenäistymisyksikön ohjaajiin sekä vastaavaan ohjaajaan. Tukihenkilö ja vanhemmat näyttävät olevan tärkeimmät henkilöt haastateltavien elämässä auttamassa ongelmien ratkaisuisissa.

5.4 Nuorten kokemuksia tulevaisuuden suunnitteluun saamastaan ohjauksesta

Tutkimuksessamme kysyimme nuorilta itsenäistymissuunnitelman laatimisesta ja siihen osallistumisesta. Osa nuorista tiesi suunnitelman olemassaolosta, mutta ei sen sisällöstä. Yksi vastaajista oli osallistunut itsenäistymissuunnitelman tekoon. Yksi haastateltava kertoi, että itsenäistymissuunnitelma on tehty vasta nuoren ollessa lähdössä itsenäistymisyksiköstä. Suurimmalla osalla haastateltavista oli kokemusta itsenäistymissuunnitelman sisällöstä, mutta ei sen suunnitelmallisuudesta ennen itsenäistymistä.

...” mitään virallista itsenäistymissuunnitelmaa ei ole tehty, tukihenkilöä näin yli vuoden muutettuani havukasta mikä oli hyvä juttu, myös tukiviikonloppuja vietin ja vietän edelleen...”.

Tulevaisuuteen luottamiseen koskevaan kysymykseen haastateltavista neljä vastasi myöntävästi ja yksi kieltävästi. Haastateltavat kokevat, että ohjaus opiskeluun ja koulun tärkeänä pitämiseen ovat auttaneet.

”Olen melko luottavainen tulevaisuuden toteutumiseen ja on hyvä että minua on panostettu opiskelemaan ja olen saanut kouluni käytyä”.

Haastateltavien tulevaisuuden toiveissa tuli esille halu perustaa perhe ja hakeutua kiinnostavaan ammattikoulutukseen.

....”haaveenani on opiskella lisää ja saada joku ammatti, mistä todella tykkään.kehittyminen on kai se minun pohjimmainen haave, että voin kokoajan parantaa ja oppia lisää elämästä”.

Kysymykseen harrastuksista haastateltavat vastaavat monipuolisesti. Yksi haastateltavista kritisoi sijoituksen aikaisia liian vähiä harrastusmahdollisuuksia. Toisaalta toinen haastateltava katsoi, että mahdollisuudet tehdä esimerkiksi leipomista mielin määrin oli tavallaan harrastus. Yksi haastateltavista kertoo mieliharrasteistaan näin:

....” kavereiden ja työtöystävien kanssa chillailu, sukulaisten ja isoäidin kanssa oleminen ja pelailu.....”.

Haastateltava sai laittaa haastattelun lopuksi terveisiä ohjaajille. Eräs haastateltava kommentoi:

”kiitos, kun opetitte minulle asioita ja vietitte aikaa kanssani. Ja kiitos joustavuudesta ja kärsivällisyydestä. Voisitte enemmän huolehtia siitä, että sovitut asiat toteutuvat sovitussa ajoissa, eikä jättää asioita aina vaan ensi viikolle, koska ensi viikosta tulee sitten aina ensi kuukausi jne. Muistakaa huolehtia myös siitä, että nuoria kohdellaan tasavertaisesti”.

Nuorten terveisissä esiintyy kolmessa vastauksesta toive siitä, että yhteydenpito entiseen sijoituspaikkaan säilyisi tulevaisuudessakin. Kiitollisuus –sana esiintyy neljässä vastauksessa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sijaishuollon piirissä kasvaneiden nuorten kokemukset saamastaan ohjauksesta ovat tärkeässä asemassa, kun peilataan nuorten elämää heidän myöhemmissä vaiheissaan. Kansainvälisesti tarkasteltuna esimerkiksi lasten kokemukset huomioon ottavia tutkimuksia on edelleen vähän. Sijaishuollon vaikutusten tarkastelu on kiinnostanut toistaiseksi kovin vähän suomalaisia tutkijoita (Pösö 2005.) Myös Lastensuojelun Kehittämishjelmassa listataan sijoitettujen lasten ja nuorten elämänvaiheiden seuranta sekä sijoituksen aikana, että sen päättymisen, jälkeen sijaishuollon vaikuttavuuden yhdeksi mittariksi (Känkänen & Laaksonen 2006, 52). Nuorten vastaukset kertovat osaksi myös siitä, että he tarvitsevat vahvistusta sille tunteelle, että hänestä ja hänen verkostonsa hyvinvoinnista ollaan edelleenkin kiinnostuneita; mahdollisen laitostumisen purkamista ja lisääntynyttä elämisen opetteluun muuttuneessa elinympäristössä. Törrösen ja Vauhkosen (2012) tekemän tutkimuksen mukaan nuoret kokevat haastattelut hyviksi ja antoisiksi itselleen ja toivovat niiden auttavan muita nuoria.

Tutkimuksessamme nuorten vastauksissa näkyy erittäin myönteinen suhtautuminen ohjaajiin. Vastauksissa nuoret kiittävät saamastaan kasvatuksesta, pitkäjänteisyydestä, kärsivällisyydestä ja joustavuudesta. Haastateltavat nuoret ovat asuneet jo jonkin aikaa itsenäisesti. He toivovat edelleen yhteydenpitoa ja tapaamisia ohjaajien kanssa. Lisäksi näkyy selkeästi joidenkin nuorten kohdalla hyvä ohjaajasuhde. He haluavat tavata ja pitää yhteyttä vielä vuosien jälkeenkin. Heino (2014) on tutkinut lastensuojelutoimien vaikutuksia lapsen elämään. Hän pitää aiheellisena kysyä onko lastensuojelu toimillaan mahdollistanut kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille paremmat välineet selviytyä ja löytää paikkansa yhteiskunnassa. Nuorten vastauksissa välittyy selkeä viesti siitä, että nuoret pitävät sijoitusaikaa merkityksellisenä heidän tulevaisuutensa kannalta. Nuoret ovat kokeneet ohjaajien antaneen heille turvallisuutta ja normaaliutta.

Nuoret kertoivat ohjaussuhteista, jotka ovat kantaneet pitkälle sijoituksen jälkeenkin. Suurin osa nuorista toivoi, että yhteydenpitoa ja tapaamisia oman ohjaajan ja nuoren välillä jatkuisi sijoituksen jälkeenkin. Kun sijaishuolto päättyy, nuoret voivat tuntea tulevansa petetyiksi, kun he huomaavat että sijaishuoltopaikan työntekijät tutkimus osoittaa kuinka merkittäviä

suhteet sijoitusympäristöön ja sen ohjaajiin ovat. Jos yhteydenpito ja tukeminen päättyisivät täysi-ikäisyyteen, biologiseen perheeseen takaisin siirtymiseen tai omaan asuntoon muuttamiseen, pitkäaikainen tuki keskeytyisi epätarkoituksenmukaisella tavalla. Stakesin koulukotioppilaiden jälkiseurantatutkimuksessa (Jahnukainen 2004) ilmeni, että moni koulukodista kotiutuneista nuorista ei selviä itsenäisen elämän asettamista haasteista nykyisten jälkihuoltokäytäntöjen avulla. Sijoituksen päätyttyä useimmat nuoret tarvitsevat tueksi tuttua ja luotettavaa aikuista, jolta on mahdollista pyytää apua. Tukemalla ja vahvistamalla toivoa ja tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla nuoren ja hänen lähiverkostonsa mahdollisuuksia ottaa omat voimavaransa kokonaisvaltaisesti käyttöön.

Yhteiskuntavastuun ja nuoren tukemisen lisäksi jälkihuollon merkitys pitää nähdä myös työntekijän kannalta. Työssä jaksamisen ja työmotivaation kannalta on tärkeää, ettei vuosien työ jää kesken. Vaikeahoitaiseksi koetun nuoren lähteminen omille teilleen voi tuntua arkipäivässä helpotukselta, on kuitenkin psyykkisesti raskasta, ettei näe työnsä tuloksia tai kokee kaiken valuvan hukkaan. Työntekijää saattaa painaa myös syyllisyyden taakka siitä, että nuori olisi pärjätäkseen tarvinnut enemmän tukea. Työntekijällä on oltava mahdollisuus saattaen vaihtaa lapsi seuraavaan vaiheeseen ja seuraavalle huolenpitäjälle (Känkänen & Laaksonen 2006, 44).

Sijoituksen jälkeen näkyy haastattelemiemme nuorten elämässä tärkeällä sijalla vanhemmat ja sisarukset sekä tukihenkilö, joiden puoleen he voivat kääntyä tarvitessaan apua käytännön ongelmiin. Samalla nuorella on mahdollisuus solmia uudenlaiset suhteet vanhempiin ja sisaruksiin. Lapsi kasvaa vain yhteydessä toisiin ihmisiin. Tutkimuksessamme nuoret kertovat, että luottamuksen rakentuminen nuorten ja ohjaajien välillä on toiminut hyvin. Tämä kertonee osaltaan myös lastensuojelun työn luonteesta. Nuoren menetettyä luottamuksensa aikuiseen, heijastuu se helposti myös tuleviin ihmissuhteisiin (Törrönen 2012, 52). Nuorten kertomukset pitävät sisällään sen tosiasian, että luottamus elämään, tulevaisuuteen ja toisiin ihmisiin on mahdollista palauttaa sijoituksen aikana.

Tutkimuksessamme kävi ilmi nuorten kokemat puutteet useassa arkielämän konkreettisten asioiden ohjauksessa. Teoreettisen kaaviomme (kuvio 1.) luottamuksen merkitys näkyy myös omassa tutkimuksessamme. Kun nuori kokee olevansa hyväksytty ja tärkeä, on sen muisto ja merkitys suurempi ja tärkeämpi tulevan kasvun kannalta, kuin yksittäisten taitojen oppiminen. Hyvän itsetunnon omaava nuori osaa pyytää apua ongelmiinsa. Nuorten

kokemukset siitä, ovatko tilanteet uusissa ympäristöissä olleet kuinka pelottavia. He kokivat epävarmuutta pankkiasioissa, säästämisen vaikeudesta sekä muissa viranomaisasioinneissa.

Nuoret kaipaavat lähelleen ihmisiä, joille he ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. He voivat olla ystäviä tai sukulaisia mutta myös viranomaisia. He kaipaavat samanlaista välittämistä kuin mitä lapset saavat yleensä vanhemmiltaan. He toivovat saavansa välillä epäonnistua, mutta että heistä välitetään siitä huolimatta. He eivät halua tulla katsotuiksi vain erilaisten vaikeuksien läpi, vaan myös hyvinä ja tavallisina lapsina ja nuorina. Miten lapset rakentavat myönteistä minäkuvaa, jos he kuulevat itsestään vain kielteisiä asioita tai eivät saa tunnetta siitä, että joku välittää heistä oikeasti? Nuoruus sijaishuollossa on voinut olla heidän jatkuvaa arviointia ja puolestaan heidän yritystä osoittaa kelvollisuuttaan (Törrönen & Vauhkonen 2012, 102). Tutkimuksessamme nuorten vastauksissa tuli esille miltei kaikkien osalta positiivinen luottamus tulevaisuuteen, omaan kykyyn selviytyä itsenäisestä elämästä ja rakentaa ja ylläpitää luotettavia ihmissuhteita. Nuoret kertoivat myös, että heidät on hyväksytty sellaisina kuin he ovat. Heino (2014) on tutkinut lastensuojelutoimien vaikutuksia lapsen elämään. Hän pitää aiheellisena kysyä onko lastensuojelu toimillaan mahdollistanut kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille paremmat välineet selviytyä ja löytää paikkansa yhteiskunnassa.

Useilla sijoitetuilla lapsilla on ajattelutapa, jota voi kutsua fatalistiseksi uskoksi kohtaloon. Lapsille on ominaista kokemus, jonka mukaan heillä itsellään ei ole mahdollisuutta, eikä kykyä vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Kaikki vastoinkäymiset ja onnistumisetkin vain sattuvat heille. Elämä on heille onnen ja sattuman kauppaa. Tämä ajattelutapa johtaa passiivisuuteen oman elämän suunnittelussa. Samalla se heikentää uskoa siihen, että elämää voi muuttaa määrätietoisella toiminnalla (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 69). Haastatteluun osallistuneiden nuorten vastauksissa ei käy ilmi toivottomuus tai näköalattomuus. Useimmilla heistä oli opiskelupaikka ja arjen asiat järjestyksessä. Suunnitelmat ja haaveet tuleville vuosille olivat olemassa. Opiskelun merkitys on useammille selkeytynyt vasta itsenäisen asumisen myötä ja vastauksissa annettiin kiitosta ohjaajille kannustamisesta opiskeluun.

7 POHDINTA

Lastensuojelun tarkoitus on suojella lasta ja tarjota turvallinen kasvuympäristö. Ammatillisen ja suunnitelmallisen ohjaamisen merkitystä nuoren sijoituksen aikana on tutkittu vähän. Sijoituksen merkitys nuoren elämässä voi olla joko vaurioittava tai eheyttävä. Ammatillisen ohjaamisen onnistuminen tai epäonnistuminen jää usein arvioimatta. Ohjauksen tuloksellisuus jää usein vain viranomaisten arvioiden varaan. Ammatilliset ohjaajat työskentelevät nuorten parissa ilman, että saavat palautetta työnsä onnistumisesta.

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että kaikki vastanneet nuoret olivat kokeneet sijoituksen ja ohjaajien ohjaustyön itselleen merkitykselliseksi. Nuoret pohtivat vastauksissaan, että ilman sijoitusta heidän elämänsä kulku olisi voinut olla toisenlainen. Vastauksissa nuoret kertovat, että he eivät ole katuneet sitä, että heidät on sijoitettu. Tässä tutkimuksessa sijoituksen positiivinen merkitys haastateltavien elämään on selvinnyt vasta sijoituksen päättymisen ja itsenäisen asumisen myötä.

Lastensuojelulaitokset ja avohuollon lastensuojelu ovat vasta viime vuosina heränneet huomaamaan puutteita lapsen sijoituksen nivelkohdissa. Lapsen kasvaessa ja siirtyessä yksiköstä toiseen, on tarpeen tehdä se vaiheittain. Niin myös silloin, kun lapsi on jo nuori, jonka on aika siirtyä yhä enemmän vastaamaan omasta elämästään. Osa itsenäistyneistä nuorista on edelleen yhteydessä itselleen merkityksellisten ohjaajien kanssa. Vastauksissa näkyy myös selkeästi se, että itsenäisen asumiseen aloittamisen jälkeen tukihenkilöiden ja tukiviikonloppujen merkitys on suuri. Lapset ja nuoret hyötyvät siitä, että tutkimamme lastensuojeluyksikön toiminta on ketjutettu. Sijoituksen alussa lapsi saapuu tuloyksikköön, josta hän siirtyy kasvun arvioinnin myötä itsenäistymisyksikköön. Seuraavassa vaiheessa lapsi muuttaa itsenäisesti asumaan omaan kotiin. Nuorella on mahdollisuus tukihenkilöön ja tukiviikonloppuihin tutussa yksikössä. Henkilökunta on lapselle tuttu kaikissa toimintamuodoissa.

Nuorten tietämättömyys itsenäistymissuunnitelmasta ja sen merkityksestä tuli esille kaikissa vastauksissa. Itsenäistymissuunnitelman tulisi olla ohjaajan ja nuoren yhteinen työväline,

johon kirjataan yhdessä sovitut asiat. Itsenäistymissuunnitelman toteutustapaa ja sisältöä kannattaa kehittää. Nuorten haastattelu tietokoneen avulla toimi erittäin hyvin. Itsenäistymissuunnitelman toteuttamisvälineenä voisi olla tietokone. Nykynuorille tietokoneen käyttö työvälineenä on luontevaa ja helppoa. Suunnitelma voisi olla enemmän ajatusten vaihtoa ja tavoitteiden asettamista yhteisen sovellusohjelman avulla. Näin nuori oppii suunnitelmallisuutta, osallistumista ja päätöksentekoa yhdessä ohjaajan kanssa. Itsenäistymisprosessin tukeminen ja asteittainen omien asioiden haltuunotto poistavat pelkoa ja epävarmuutta uusien asioiden kohtaamisessa. Ohjaamisen pitkäjänteisyys pitäisi alkaa jo tuloyksiköstä ja jatkua kohti lapsen asteittaista irrottautumista nuoruuteen ja aikuisuuteen. Lapsen tulee kokea tulleeensa kuulluksi ja ymmärretyksi.

Vastauksissa tuli esille myös se seikka, että nuoret eivät olleet saaneet paljonkaan ohjausta asiointeihin. Sen sijaan vastauksissa heijastui voimakkaasti nuorten kokemus tulleeensa hyväksytyksi sellaisena kuin he olivat. Sen seurauksena puutteet arkisissa taidoissa eivät näkyneet vastauksissa kritiikkinä, vaan nuoret osasivat etsiä apua muista verkostoista. Luottamus omaan itseen ja aikuisiin oli syntynyt.

Tutkimuksemme tekemisessä on ollut haasteellisinta aiemman kokemuksen puute. Työpari työskentelyssä olemme joutuneet oppimaan joustoa ja tasapainottelua. Olemme joutuneet päivittämään tutkimuksen suunnitelmaa jatkuvasti. Yhteisen ajan löytäminen on ollut haastavaa. Tietoisuus lastensuojelutyön eettisyydestä ja salassapitosäädöksistä on osaltaan vaatinut varovaisuutta tutkimustyön suorittamiseen ja tulosten tulkintaan. Opettajien ohjauksen merkitys tutkimustyön eri vaiheissa on ollut merkityksellinen. Lastensuojeluun liittyvän sijaishuollon piirissä on paljon mielenkiintoisia ilmiöitä ja piirteitä, joista olisimme halunneet tutkimuksen myötä tutkia enemmän. Vaikeutena olikin päättää, mitä mihin kohdennamme tutkimuksemme teemat. Käytössämme ei ollut aikaisempia tutkimuksia tai selvityksiä. Opettajien ohjaukseen tukeutuen saimme viimein karsittua liiat rönsyt pois teemoista. Pyrimme haastatteluissa saamaan nuorilta kehittämisideoita itsenäistymisyksikön toimintaan. Olimme yllättyneitä nuorten pelkästään positiivisesta palautteesta ohjaajille. Tulosten tulkinnassa tukeuduimme teoriaan, jossa luottamuksellisen ohjaussuhteen merkitys ja onnistuminen luo pohjan kaikkien muiden itsenäistymiseen liittyvien taitojen lisäämiseen.

Nuorten kiinnostus ja innokkuus haastatteluun on ilahduttanut meitä molempia. Vastauksia lukiessamme saimme todeta kuinka ainutkertaisia ja arvokkaita jokaisen lapsen kokemukset ovat. Lastensuojelun piirissä olevien lasten palautteen saaminen on onnistuneen ammatillisen ohjaamisen kannalta hyödyllistä. Ohjaaminen on enemmän kuin pelkkiä yksittäisiä toimenpiteitä. Se pohjautuu luottamukselliseen ja hyväksyvään suhteeseen ohjattavan ja ohjaajan välille. Seuraavaksi olisikin mielenkiintoista tehdä teemahaastattelu ohjaajille.

LÄHTEET

Aaltonen, S. 2006. Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Helsinki. Yliopistopaino ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino.

Cederlöf, P. 2007. Nuorisotyö on myös ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Nuorisotyö 6-7/2007, 12-13).

Ellonen, N., Korkiamäki, R. 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa Forsberg, H. Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus.

Eronen, T. 2009. Hoitava ja kuntouttava lastensuojelu. Teoksessa Bardy, M (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen valossa. Työpapereita 30/2007, STAKES.

Hessle, S. 1997. Den sociala barnvårdare inför 2000-talet – några lärdomar från 1900-talet. Janus 3(5), 243-260.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H. Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus.

Jahnukainen,M., Kekoni,T.,Pösö,T. (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusseura.

Kainuun Hoivataito Oy. 2014. Henkilöstön ohjausmateriaali. "Sisäinen lähde".
www.hoivataito.com

Kajaanin kaupunki 2014. Käynnissä olevat hankkeet. Viitattu 31.10.2014,
<http://sote.kainuu.fi/lastenkaste>

Kajaanin kaupunki 2014. Käynnissä olevat hankkeet. Viitattu 31.10.2014,
http://sote.kainuu.fi/virtaa_viela_virta_2

Kataja,K. & Ristikari,T. & Paananen,R. & Heino,T. & Gissler,M.2014. Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elä-mässä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):1.,38.

Kronqvist,E-L., Pulkkinen,M-L. 2007. Kehityspsykologia. matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.

Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Känkänen,P., Laaksonen,S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Viitattu 30.10.2014,
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>

Lammi-Taskula, J. Karvonen,S. & Ahlström,S.(toim).2009. Lapsiperheiden hyvin-vointi 2009.THL –julkaisuja. Viitattu 14.4.2014, <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5>

Lastensuojelulaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lehtinen, A-R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. SoPhi 55. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus.

Nurmiranta, H., Leppimäki, P & Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Kirjapaja. Helsinki.

Pekkari, M. 2009. Tavoitteellinen ohjauskeskustelu. Hämeenlinna: Tammi. 48-49.

Perustuslaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>

Pölkki, P. 2008. Uusi Mahdollisuus: millaista tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen?. Teoksessa A-R. Rahikainen, R-L. Punamäki, T. Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY, 167, 170).

Pösö, T. 2005. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi, 210-211.

Rantanen, P. 2004. Psykkinen kehitys eri ikäkausina. Nuoruusikä. Teoksessa I Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha & K. Kumpulainen (toim.) Lasten ja nuorten psykiatria. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 46 -48.

Rautiainen, J-M. 1998. Lasten kotikasvatus välittää heikosti arjen osaamista. Sosiaaliturva 15/1998.

Seppänen, E. 2008. Nuorten tulevaisuuskuva. Viitattu 23.6.2014
http://www.tekes.fi/julkaisut/Nuorten_tulevaisuuskuva.pdf

Sinkkonen, J. 2012. Nuoruusikä. Miten lapsesta tulee nuori aikuinen? Helsinki. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Sosiaaliportti 2012. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 30.5.2014,
http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelukasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/itsenaisen_elaman_abc_umbrella/

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.11.2014.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Timonen-Kallio, E. 2010. Umbrella –käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Opintomateriaaleja 50. Turun ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuovila, P. 2001. Eheänä elämään: lastenkoti korjaavana kokemuksena: projektiraportti. Helsinki: Suomen kasvatustieteiden ja perheneuvontaliitto.

Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa. –Elämistila lastenkodeissa ja sairaalassa. Hämeenlinna: Helsingin Kirjapaino.

Törrönen, M. Vauhkonen, T. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Forssa. SOS-
https://sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf

Suomen Unicef ry 2015. <https://www.unicef.fi> viitattu 6.5.2014

Vehviläinen, S. 2014. Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta. Gaudeamus.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Kainuun sosiaali- ja
terveydenhuollon kuntayhtymä

Tutkimuksen hallinnollinen lupa

1/1

Laatmispv. 19.2.2015

Tutkija	
Nimi Teija Tsursunen, sosionomi opiskelija	Puhelin 0400695404
Kotiosoite Salamatie 5	
Postinro ja -paikka 87850 Paltanlempi	
Mihin tutkimuksen hallinnollinen lupa lähetetään? Kainuun Hoivatalo Oy, Rajakatu 3, 87100 Kajaani/Jussi Valkama	
Tutkimusta koskevat tiedot	
Tutkimuksen nimi	
Kohde Itsenäistä elämää - ammatillisen ohjauksen merkitys nuoren itsenäistymisessä	
Tutkimuksen toimeksiantaja / rahoittaja	
Kainuun Hoivatalo Oy	
Tutkimuksesta vastaava henkilö ja tutkimuspaikka (nimi, tutkinto, erikoistumisaalat, yhteystiedot)	
Markku Koivisto, sos. alan ko. Oulun Ammattikorkeakoulu, Kiviharjuntie 8, 90220 Oulu puh. 0504008788	
Tutkimuksen hallinnollinen lupa	Suostuin tässä ilmoitetun tutkimustyön suorittamiseen Kainuun sote -kuntayhtymässä johtamani tulosalueen / vastuualueen / tulosyksikön mahdollisuuksien puitteissa. Mikäli kysymyksessä on kuntayhtymän / tulosalueiden/vastuualueiden yhteistyöprojekti, tarvitaan kaikkien os. tahojen esimiesten allekirjoitus. Kainuun sote -kuntayhtymässä lousuntohakemuksen allekirjoittavat hallintoylläpitäjä ja tutkimukseen osallistuvien tulosalueiden vastuualueiden esimiehet sekä tulosyksikön päällikkö.
Päiväys: 23.2.15	Päiväys: 25.2.2015
 Hallintoylläpitäjä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä Nimen selvitys EEA ANTONEN	 Tulosalueen / vastuualueen esimies Nimen selvitys Matti Heikkinen arvo/ammatti johtaja
Päiväys: 23.2.2015	Päiväys: —
 Tulosalueen / vastuualueen päällikkö Nimen selvitys Jari Vuorimäki arvo/ammatti johtaja	Tulosyksikön päällikkö Nimen selvitys — arvo/ammatti —
<input type="button" value="Tyhjennä lomake"/> <input type="button" value="Tulosta lomake"/>	

Osoite
Urho Kivikoskenkatu 7 - 4
87100 KAJAANI

Puhelin
08 615 611 / vaihde
Telefax
08 6155 4270

Y-tunnus
2499286-0

pankki
lban
FIN6 8119 9710 0089 72
BIC DABAFIHH

Sähköpostiosoite
nimi.sivu.nimi@kainuu.fi

Internet
www.kainuu.fi

HAASTATTELUN TEEMAT

1. KOKEMUKSIA OHJAUKSESTA ARJEN TAITOJEN OPPIMISESSA
2. KOKEMUKSIA OHJAUKSESTA TALOUDEN JA ASUMISEN YLLÄPITOON
3. KOKEMUKSIA OHJAUKSESTA SOSIAALISIIN TAITOIHIN
4. KOKEMUKSIA OHJAUKSESTA TULEVAISUUDEN SUUNNITTELUUN

PAPPILAN ITSENÄISTYMISYKSIKÖN OHJAUKSESTA TYYTYVÄISYYSKYSELY

Pyydämme vastaamaan omin sanoin esitettyihin kysymyksiin.

Tiedot ovat luottamuksellisia. Käytämme vastauksia ainoastaan opinnäytetyömme tutkimuksen aineistona.

1. Millaista ohjausta olet saanut päivittäisiin arjen taitoihin?

esim. ruuanvalmistus (terveellinen ruoka), siivous (puhdistus eri pinnoilta, ikkunanpesu ym.), viranomaisten kanssa asiointi (Kela, terveyskeskus, pankki, ym.)

2. Millaista ohjausta koet saaneesi oman kodin laittamiseen ja siellä asioiden hoitoon?

esim. rahankäyttö, asunnon hankkiminen, asumiskulut, vaatekulut, ym.

3. Millaista ohjausta koet saaneesi itseluottamuksen rakentumiseen?

Millainen käsitys sinulla on itsestäsi?

Oletko kokenut olevasi hyväksytty – arvostettu sellaisena kuin olet?

Oletko kokenut, että sinusta välitetään?

Oletko kokenut ohjauksen luottamuksellisena?

Kenen puoleen voit kääntyä?

4. Koetko saaneesi ohjausta tulevaisuuden suunnitteluun?

Onko sinulla itsenäistymissuunnitelma?

Oletko luottavainen tulevaisuuden toteutumiseen?

Onko sinulla haaveita?

Onko sinulla harrastuksia tai ”mielipuuhiä”, joita tykkäät tehdä?

Nyt kun olet asunut jo vähän aikaa itsenäisesti;

Millaisia terveisiä haluaisit lähettää ohjaajille?

Kiitos vastauksistasi!

Aineiston analyysikaavio

